

**TERÖRİZM ARAŞTIRMALARINDA DEVLET
MERKEZLİLİĞİN BİR SONUCU OLARAK DEVLET
TERÖRİZMİNE YÖNELİK SESSİZLİKLER**

**SILENCE AGAINST STATE TERRORISM AS A RESULT
OF STATE CENTRISM IN TERRORISM RESEARCH**

Ömer ÇONA*

ÖZ

Bu çalışmada geleneksel terörizm çalışmalarının epistemolojik, ontolojik ve metodolojik yaklaşımlarına eleştirel bir analiz getirilerek, terörizm araştırmalarında devlet terörizmi konusuna yönelik noksanlıkların nedenlerini belirlemek amaçlanmıştır. Makalede araştırmacıların devlet terörizmini görmezden gelerek, devlet dışı aktörlerden kaynaklanan şiddete odaklanmasının gerekçesinin devlet merkezli tutum olduğu, bu tutumun da altı nedenden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır. Çalışmada bunlar şu şekilde ortaya konulmuştur; terörizm çalışmalarının ortaya çıkış süreci, geleneksel güvenlik çalışmalarının etkisi, araştırmacıların tarafsızlık sorunları, meseleye yönelik problem çözücü yaklaşımlar, şiddetin meşruluğu üzerine devlet ile devlet dışı aktör ayrışması ve akademik özgürlüklerin sınırlılığı. Bu bağlamda ana akım terörizm araştırmalarına tepki olarak doğan Eleştirel Terörizm Çalışmaları'nın disiplinindeki ortodoksiye ilişkin yaklaşımları temel alınarak, okuyucuya bir literatür analizi sunulmaya çalışılmıştır.

* Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniv., Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Bölümü, omercona@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8277-105X>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 26.11.2021
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 13.02.2022

Anahtar Kelimeler: Devlet Terörizmi, Devlet Dışı Aktörler, Eleştirel Terörizm Çalışmaları, Geleneksel Terörizm Araştırmaları, Devlet Merkezilik.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to determine the reasons for the deficiencies in the subject of state terrorism in terrorism research by bringing a critical analysis to the epistemological, ontological and methodological approaches of traditional terrorism studies. In the article, it is concluded that the reason for the researchers to ignore state terrorism and focus on violence originating from non-state actors is the state-centered attitude, and this attitude stems from six reasons. In the study, these were revealed as follows; The emergence process of terrorism studies, the effect of traditional security studies, the impartiality problems of researchers, problem-solving approaches to the issue, the separation of state and non-state actors on the legitimacy of violence, and the limitation of academic freedoms. In this context, it is aimed to present a literature analysis to the reader, based on the approaches to orthodoxy in the discipline of Critical Terrorism Studies, which emerged as a reaction to mainstream terrorism studies.

Keywords: State Terrorism, Non-State Actors, Critical Terrorism Studies, Traditional Terrorism Studies, State Centrism.

GİRİŞ

Günümüzde insan ve toplum güvenliğine yönelik en büyük tehditlerden biri devlet terörizmidir. Devlet terörizmi, devletlerin korumakla yükümlü olduğu bireyleri daha geniş bir kitleye mesaj vermek için kasıtlı olarak hedef almayı içerir. Bir başka ifadeyle devlet terörizmi, daha geniş bir izleyici kitlesinde korku uyandırmak için bir kişi veya grubun devlet eliyle yasa dışı olarak ortadan kaldırılmasıdır (Blakeley, 2010: 15-18). Dolayısıyla terörizm, sadece silahlı yasa dışı örgütler tarafından kullanılan bir yöntem değildir. Bir terim olarak sözlüklere girmesine neden olan olayda da (Fransız ihtilali) görüldüğü gibi, devletler tarafından siyasal bir baskı aracı olarak uygulanmaktadır. Devlet terörü olarak adlandırılan bu tip terörizm, kendi vatandaşlarının yanı sıra başka bir devletin

politikasını etkilemek üzere genellikle taşeron güçler aracılığıyla, ilgili devletin çıkarlarına yönelik olarak da gerçekleştirilebilir (Demir, 2020; Herman, 2014).

Ancak siyasal şiddetin yalnızca devlet dışı aktörlere özgü bir eylem olduğu yönündeki genel kanaat, bilimsel açıdan neredeyse sadece devlet altı aktörlerin ya da haydut devletlerin, liberal demokrasileri hedef aldığına yönelik genel geçer yargılarla dolu olan terörizm araştırmalarını beslemiştir (Aksan ve Bailes, 2014: 12). Bu durum, devlet terörizmi üzerine hiç bilimsel yayın faaliyeti olmadığını göstermemektedir. Batı'daki birkaç bilim insanı, terörün isyancı gruplardan ziyade devletlerin de bir stratejisi olduğunu iddia ederek, ana akımın sınırlı vizyonundan daha geniş bir bakış açısı ortaya koymuştur (Sproat, 1991:22). Fakat terörizm ile ilgili yüzlerce yayını karşılaştıran Jackson (2008: 380), yine de devlet terörizminin literatürde son derece sınırlı olduğunu tespit etmiştir. Bu nedenle disiplinin çoğunlukla devlet dışı terörizm biçimlerine odaklandığı, istisnalar dışında Batılı devletler ve müttefikleri tarafından yürütülenler başta olmak üzere devlet terörizmini incelemekte büyük ölçüde başarısız olduğu, böylece konunun etraflı bir şekilde incelenmediği görülmektedir.

Jarvis ve Lister (2014: 44), literatürdeki devlet terörizmi tartışmasını üç başlıkta sınıflandırmaktadır. Bunlardan ilki devletlerin hiçbir zaman terörizmle anılmaması gerektiğini savunan ve devletin egemen ayrıcalıklarını öne çıkaran Weberci argümanlar, diğeri terörizmi yalnızca devlet dışı aktörlerle sınırlandıran devlet merkezli bakış, üçüncüsü ise devletleri terörizm fenomenine dâhil eden ve şiddete katılımdaki aktör temelli ayrıma itiraz edenlerin oluşturduğu eleştirel yaklaşımlardır. Birinci görüş, devletin şiddet tekeline sahip olması nedeniyle, her türlü şiddet kullanmasının bir hak olduğuna dayanan varsayımlardan hareket etmektedir. Ancak devletin varlığını sürdürmek adına şiddetin kullanımı üzerindeki tekellik iddiası, tüm şiddet biçimlerinin meşru ve hukuka uygun olduğu anlamına gelmemektedir (Blakeley, 2012: 2). İkinci görüş terörizmin esas olarak devlet dışı aktörlerin bir stratejisi olduğunu ve her ne kadar totaliter rejimler bu tür eylemlere tevessül etmiş olsa da Batılı demokrasilerin bundan azade olduğunu ileri sürmektedir (Jackson, 2012: 13). Ayrıca bu görüş devlet dışı terörizmin Batı karşıtı bir fenomen olarak görülmesine de ön ayak olmuştur (Sproat, 1991: 27). Üçüncü görüş ise terörizme yönelik eleştirel çalışmalar etrafında faaliyet gösteren bilim insanlarının yaklaşımlarından oluşan ve terörizmin soy kütüğünden hareketle, tarihsel olarak devlet terörizminin devlet dışı terörizmden çok daha fazla yıkıma sebep olduğunu ortaya koyan perspektiftir.

Literatürdeki bu görüşler içerisinde yaygın olarak öne çıkan ise devletin doğası itibariyle terörizmin faili olamayacağı, dolayısıyla da terörizmin devlet altı bir ulusal grup stratejisi olarak ele alınması gerektiğine ilişkin geleneksel terörizm

çalışmaları söylemidir. Dahası bu ilk iki söylem, belirli sebeplerden dolayı Batı karşıtı şiddete aşırı odaklanmakta ve Batı'nın tarih boyunca faili olduğu terörizm biçimlerini görmezden gelmektedir. Nitekim Blakeley (2007: 228), geleneksel terörizm çalışmalarının, Küresel kuzeydeki liberal demokratik devletlere karşı devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen eylemlere odaklanma eğiliminde olduğunun altını çizmiştir. Böylece terörizm çalışmalarının, büyük güçlerin dış politika hedeflerine hizmet etmek için üçüncü dünyada yoğun olarak kullanılan bir dizi baskı ve şiddet aracından biri olarak devlet terörizmini dışarıda bıraktığını iddia etmiştir. Benzer görüşler, terörizm çalışmalarının Batı lehine ön yargılı olduğunu, bu bağlamda devlet terörü karşısındaki sessizliğin başlı başına siyasi bir duruş olduğunu dile getirmiştir (Assumpção, 2019). Zira terörizm çalışmaları, en başından itibaren Batılı siyasi hegemonyanın normatif değerleri ve politika öncelikleri doğrultusunda bilgi üretmeyi kendisine görev edinmiştir. Politika ve akademi arasında sınırları belirlenmiş dar bir çevrede üretilen bu bilginin dünyanın geri kalanına aktarılması ise belirli çıkarlara ve amaçlara yönelik stratejik bir girişimin parçasını oluşturmaktadır (Timur, 2015: 36).

Bu tespitlerden hareketle -her ne kadar son yıllarda devlet terörü kavramına ve olgusuna yönelik artan bir ilgi olsa da- literatürün geneline bakıldığında devlet dışı terörizm biçimlerine aşırı odaklanmanın bir sonucu olarak, meselenin büyük ölçüde göz ardı edildiği görülmektedir. Zira uzmanlar açısından terörizm, fiilin doğasından ziyade failinin kim olduğu temelinde ayrıştırılmaktadır (Blakeley, 2012: 2). Jackson (2014:136)'a göre disiplinin tarihsel kökenlerinin isyan bastırma alanında yapılan çalışmalara dayanması bunun öncelikli nedenlerindedir. Zira devlet merkezli ve sorun çözme odaklı bir perspektiften doğan bu bilim dalı, Soğuk Savaş esnasında ayaklanmaları daha iyi anlayıp, bu hareketlere karşı koyma amacıyla yapılan bir dizi araştırma faaliyetinin akabinde gelişmiştir. Dolayısıyla terörizmle ilgili çalışmalar, daha en başından itibaren devlete karşı şiddetin kontrolüne odaklanmıştır. Buradan çıkarılacak sonuç, devlet terörizmi meselesine yönelik literatürdeki sessizlik ve önyargıların (Jackson, 2008) kökeninde terörizm çalışmalarının ortaya çıkış sürecinin etkili olduğudur.

Zira terörizmin akademik bir disiplin olarak icadı (Stampnitzky, 2013), 20.yy'ın ikinci yarısından itibaren gelişen ulusal kurtuluş hareketleri, ayaklanmalar, devrimci ideolojiler, etnik ve ayrılıkçı şiddet eylemleri ve İslami hareketlere bir yanıt verme çabasından doğmuştur. Batı dünyasının, ulus devleti temel alan liberal uluslararası düzene yönelik varoluşsal bir tehdit olarak algıladığı belirli olayları "terörizm" olarak tanımlamasıyla birlikte ilerleyen terörizm çalışmalarında belirgin bir bilgi-iktidar ilişkisi hâkimdir. Bu ilişki devleti merkeze alan, dışlayıcı, muhalifleri bastırıcı, devlet dışı aktörleri gayri meşrulaştıran, sebeplerden çok sonuç odaklı bir terörizm bilgisi inşa etmiştir. Dolayısıyla devlet

terörizminin asıl yıkıcı terörizm olduğu gerçeği 1970'lerin siyasi iklimi ile birlikte bastırılmaya ve söylemsel alandan uzaklaştırılmaya çalışılmıştır. Zira bu realist ortamda güvence altına alınması gereken şey uluslararası düzen, onu koruyacak olan da devlettir (Ditrych, 2014: 41).

Böylesi bir tarihsel sekansta terörizm disiplinin geleneksel güvenlik çalışmalarının tesirinde doğuşu da bu alanda yapılacak çalışmaların devlet merkezli bir ontolojiye bürünmesinde, dolayısıyla da devlet terörü konusunun göz ardı edilmesinde başlıca etkenlerdendir. Zira geleneksel güvenlik çalışmaları, devlet güvenliğini önceleyen ve onu temel bir referans nesnesi olarak yücelten bir yaklaşıma sahiptir. Uluslararası politika hususunda başından itibaren askeri güç, egemenlik ve düzenin muhafazasına odaklanan bu yaklaşım, iki dünya savaşı arasındaki dönem ile Soğuk Savaş'ın gereksinimleri çerçevesinde şekillenmiştir (Booth, 2012: 47). Soğuk Savaş'a hâkim olan realist iklim ise, devleti hem güvenliğinin sağlanması gerekli bir özne hem de güvenliği sağlayacak olan başat bir aktör olarak gördüğünden, askeri tehditlere karşı devletlerin savunma politikalarına odaklanmayı öncelikli hale getirmiştir (Açıkmeşe, 2014: 246). Dolayısıyla güvenlik çalışmalarındaki geleneksel yaklaşımlar, verili olarak kabul ettikleri devletin güvenliğinin nasıl sağlanabileceğine ilişkin çıkarımlarla dolu olduğundan (Stump ve Dixit, 2013: 21), geleneksel yaklaşımlardan neşet eden terörizm disiplini de ontolojisini benzer kaygılar üzerine kurmuştur.

Nihayetinde bu durum, geleneksel terörizm araştırmalarını devlet güvenliğine aşırı odaklayarak, terörü sadece devlet dışı aktörlerin kullandığı gayri meşru bir şiddet biçimi olarak gören bir kavrayışla ele almasına neden olmuştur (Jackson, 2007a: 244-246). Bir başka deyişle devleti merkeze almak, şiddetin karakterini aktörün doğasının tayin ettiği ön kabulü üzerine kurgulanan, aktör temelli bir terörizm bilgisine (Jackson, 2009: 70) yol açmıştır. Zira geleneksel terörizm çalışmaları, devletin şiddetini meşrulaştıran bir yönetim rasyonalitesine dayandığından dolayı (Bonditti, 2017: 168), devlet dışı siyasal şiddet hareketlerini devletin meşru şiddet tekelinin karşısına konumlandırılarak gayri meşrulaştırmıştır.

Terörizm araştırmalarının devleti merkezi bir fenomen olarak ele alışı ve devlet terörizmine olan kayıtsızlığının bir diğer nedeni, araştırmacıların terör meselesine yönelik bilimsel sorgulamalarındaki yöntemsel sınırlılıklarından kaynaklanmaktadır. Zira geleneksel terörizm araştırmalarının birçoğu verilerini istihbarat kurumlarına, medyaya ve hükümet açıklamalarına -dolayısıyla ikincil kaynaklara- dayandırmaktadır (Jackson, 2009: 71). Saha araştırması, katılımcı gözlem ve mülakat tekniklerine olan ilgi ve teşviklerdeki ön yargı, uzmanları devletten gelen verileri kullanmakla yetinen operasyonel bir pozisyona

yönelmektedir. Alanı, veri toplama açısından resmi bilgi ve belgelere aşırı bağımlı hale getiren bu tutum, araştırmacıların devletlerin normatif değerleri ve politika öncelikleri doğrultusunda bilgi üretmesine neden olmaktadır. Dahası bir kısmının terörizmle mücadele eden kurumlarla bağlantıları olan terörizm araştırmacıları -saha araştırmalarına istekli dahi olsa- kurumsal aidiyetleri nedeniyle terörist olarak kabul edilen kişi ve gruplarla görüşmesinin hoş karşılanmayacağını bildiğinden, güvenlik gerekçelerini öne sürerek birincil kaynaklardan kendilerini alıkoymuşlardır (Breen-Smyth, 2009: 197). Dolayısıyla uzmanların bağımsız ve tarafsız bir araştırma süreci yönetemeyişi, devlet dışı aktörlere olan belirli ön yargılara ve devlet merkezli tutuma yol açan bir diğer sebeptir.

Bununla paralel olarak devletle simbiyotik bir ilişki kurmanın terörizm çalışmalarındaki devlet merkezli tutumun bir diğer gerekçesi olduğu belirtilmelidir. Nitekim terörizm politikalarına yol gösteren, hegemon bilgileri inşa eden ve dağıtan yerleşik bir epistemik uzman grubunun (Jackson, 2009: 66,77,81) devletçi perspektiften akademik bilgi üreten bir endüstri olduğu öne sürülmüştür (Herman ve Sullivan, 1999). Zira bu uzmanlar, belirli finansal ve sosyal statü çıkarları nedeniyle, hükümet organları veya onların güdümündeki düşünce kuruluşlarının politika gündemlerine yönelik eleştirel bir mesafeden oldukça yoksundur (Jarvis, 2016: 72). Keza bu uzmanlar, devletten edindikleri verileri devlet merkezli bir perspektiften, devlet finansmanı ile işleyip tahlil etmekte, böylece onun beklentileri ve çıkarlarıyla uyumlu bir terörizm bilgisi inşa etmektedir (Beyribey, 2021: 74). Dolayısıyla resmi kaynaklardan elde edilen verilere yönelik bu eleştirel mesafenin yokluğu, geleneksel araştırmaların iktidar çıkarlarıyla paralel yürüyen söylemler üretmesine yol açmıştır. Araştırmacıların sorgulamadan kabul ettiği bu verilerin ve yaydığı söylemlerin ise terörizm bilgisi açısından ciddi çarpıtıcı sonuçlar doğurduğu vurgulanmalıdır (Jackson, Breen-Smyth ve Gunning, 2009: 218). Bu sonuçlardan en mühimi devleti terörizmini araştırmalarının dışında bırakmaktır.

Devlet terörizminin göz ardı edilmesinin temel nedeni olarak görülen devlet merkezli ontoloji, terörizm araştırmalarında yaygın olan problem çözme yaklaşımından da beslenmektedir. Devlet kurumlarına ve siyasi elitlere politika danışmanlığı yapan dar bir uzman grubunun, terörizmi çözülmesi gereken bir problem, devleti ise ideal bir problem çözücü olarak sunduğu bu yaklaşımı (Stump ve Dixit, 2013: 16), terörizmle mücadelede karar alıcıların gündemleri için uyarlanmış pratiklerin önceliklendirilmesi ve güvenlikleştirme süreçleri olarak tanımlamak mümkündür (Jackson, Breen-Smyth ve Gunning, 2009: 221). Devlet içinde ya da uluslararası toplumda ortaya çıkan sorunlara kısa vadede pratik çözümler bulmak için güvenlik kurumlarına yol göstermeye dayanan bu yaklaşım (Gunning, 2007: 374), işleyen bir düzendeki pürüzleri yok etmeye yönelik

statükocu bir tavidir. Zira problem çözme yaklaşımı, dünyayı geçerli sosyal ve iktidar ilişkileri içinde örgütlendikleri kurumlarla birlikte, verili eylem çerçevesi olarak bulduğu gibi alır (Cox, 1981: 128). Dolayısıyla problem çözme anlayışının geleneksel terörizm çalışmalarına olan tesiri yerleşik güç ilişkilerine meydan okumak değil, terör sorununu mevcut kurumlar ve güç dinamikleri bağlamında ele almak yönünde olmuştur. Böylece terörün ortaya çıkış gerekçelerini soruşturmak yerine, statükonun devamına içkin olarak, salt teröristlerle mücadele etmeye yönelik politikalar geliştiren terörizm çalışmaları, terörün doğası, nedenleri ve tepkiselliği üzerine sınırlı sayıda varsayım üretmiştir (Jackson, 2007b: 353). Mevcut sosyal ve siyasal güç ilişkilerini verili olarak ele alan bu tavır, terörizmin bağlamsal ve tarihsel yönünü dışlayarak, şiddetin kökenindeki şikâyetlere yönelik genel bir sessizlik halinin tercih edilmesidir. Bu durum, devlet dışı aktörlerle mücadele odaklı bir terörizm anlatısının inşasına dolayısıyla da devlet terörizmi biçimlerini görmezden gelen bir kavrayışa sebebiyet vermiştir. Dolayısıyla “terörizm araştırmalarının niçin devlet merkezli bir yönde geliştiğine ilişkin bir sorgulama”, yeniden disiplinin doğuşu ve erken yıllarına eğilmeyi gerekli kılar. Zira belirtildiği gibi en başından itibaren ayaklanmalara karşı koyma ve devrimci hareketlerle mücadeleye odaklanan terörizm uzmanları (Stampnitzky, 2013: 7), baskın retoriği, belirli siyasal şiddet biçimlerinin bir kavram potası içinde toplanıp problem nesnesi biçimine getirmesiyle oluşturulan bir terörizm anlatısı inşa etmişlerdir (Beyribey, 2021: 73). Böylece politik şiddetin sadece devlet dışı aktörlere özgü bir eylem olduğuna yönelik bir söylem yaygınlaşmış, devletin “meşru” ve “doğru”yu temsil ettiğine yönelik bir fetişizmle birlikte devlet ve güvenliği kutsal fenomenler olarak düşünülmüştür. Bunun sonucunda devlet merkezli bakış, terörizm çalışmalarının “altın standardı” haline gelmiştir.

Nihayetinde, bütün ayaklanmacı şiddet hareketlerinin terörizm olarak mahkûm edilmesi gerektiği gibi belirli bir ortodoksiye dayalı terörizm çerçevesi, terörizm araştırmalarını şekillendirmiştir (Stohl, 2008a: 7). Bu bağlamda problem çözücü ortodoksi, terörizmi devlet dışı aktörlerin kullandığı gayri meşru bir şiddet biçimi olarak gören anlayışı şekillendirirken diğer yandan da devletin bu sorunu ortadan kaldıracak yegâne meşru varlık olarak belirmesini desteklemiştir. Bir başka ifadeyle problem çözücü yaklaşım, terörizmi devlete karşı işlenen politik bir cürüm olarak tanımlarken, diğer yandan devlete de bu sorunu yönetmesi için istisnai bir rol biçer (Beyribey, 2021:76-77). Sonuç olarak “meşru/yetkili devlet”, “gayri meşru/hukuksuz devlet dışı aktör” antagonizmasına indirgenen şiddet analizi, devletin asla terörizmin faili olamayacağı düşüncesini literatüre işlemiştir.

Geleneksel terörizm araştırmalarında adeta bir kısır döngü haline gelen bu devlet merkezli yaklaşımlara tepki olarak ise Eleştirel Terörizm Çalışmaları (ETÇ) ortaya çıkmıştır. ETÇ, salt devlet güvenliğine odaklanarak, onu verili ve doğal bir varlık olarak gören kavrayışlara karşıdır (Toros ve Gunning, 2009: 94). ETÇ, devlet dışındaki diğer referansların güvenliğini esas alan ve terörizmle mücadelede ortaya çıkan hatalara, mağduriyetlere kulak veren, metodolojik çoğulculuğu benimsemiş alternatif bir araştırma programıdır. Zira ETÇ'nin bizatihi ortaya çıkışına etki eden fikir, güvenliğin referans nesnesi olarak devletin öne çıkarılmasını sorgulamaktır. Bu sorgulama güvenliğin referans nesnesini birey, topluluklar, cinsiyet ve ırk kategorilerine doğru kaydırır (Stump ve Dixit, 2013: 20,21). Çünkü devlet, çoğu kez sorunların çözümü olduğu kadar nedeni de olabilmektedir. O halde araştırmacının görevi insan güvenliği odaklı bir araştırma süreci olmalıdır.

Bununla paralel olarak ETÇ, terörün faili olarak daima devlet dışı aktörlerin adres gösterilmesine yönelik genel geçer bilgiyi tartışmaya açar. Bu noktada ETÇ, tarih boyunca devlet dışı aktörlerin eylemlerinden daha fazla ölüme yol açsa da disiplinde çok az ilgi gören bir araştırma konusu olan devlet terörizmini gündemine alır. Zira ETÇ'ye göre literatürde devlet terörizmine yönelik araştırmalar, çoğu zaman totaliter rejimlerle sınırlı olarak ele alınmış ve liberal demokrasilerin bu olguyla anılmaması için özel bir çaba sarf edilmiştir (Blakeley ve Raphael, 2016: 340). Buradan hareketle ETÇ, devlet dışı şiddete aşırı biçimde odaklanarak devlet terörizmi konusunda ortaya çıkan araştırma eksikliğini doldurma iddiasındadır (Jackson, 2008).

Çünkü ETÇ açasından devlet terörünü incelemek, akademisyenlere terörizm araştırmaları alanında kendilerine sıklıkla rehberlik eden örtük varsayımları yeniden gözden geçirmelerine fırsat vereceğinden, meseleye yönelik derinlemesine bir kavrayış için önemli bir araştırma gündemi sağlamaktadır (Herring ve Stokes, 2011:11). Dahası bu tavır, belirli devlet şiddet biçimlerini tarihsel ve karşılaştırmalı bir bağlama sokmayı mümkün kılar. Keza bu tartışma, güvenlik ve terörizm çalışmalarının kapsamını genişletme ve derinleştirmenin yanı sıra, politik ve normatif önermeler üzerinde düşünmede son derece önemli potansiyeller içerir (Jarvis ve Lister, 2014: 49,50). Dolayısıyla devlet terörizmi, terörizm araştırmalarında üretilen bilginin kalitesini artırmak ve daha önce ulaşılan varsayımları yerinden etmek gibi faydalar sunduğundan göz ardı edilmemesi gereken bir konudur (Wright, 2019: 208). Zira terörizm alanında egemen anlayışları ve verili kabul edilen bilgileri yerinden etmek hem disiplindeki önyargıları yıkmaya hem de konuyu kavramsallaştırmanın ve çalışmanın başka yollarının da mümkün olduğunu anlamaya yarar. Bu bakımdan "devletin" terörizm çalışmalarına geri döndürölmesine yönelik acil bir ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu nedenle terörizm çalışmaları disiplini, potansiyel bir fail olarak devleti yeniden tartışmaya dâhil etmelidir. Dahası bu sadece sözde haydut devletlerin rolünün incelenmesiyle sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda terörle mücadelede hatalar yapan Batılı devletlerin de rolünü incelemek gereklidir (Blakeley, 2007: 234).

Bu genel çerçeveden hareketle, makalede geleneksel terörizm araştırmalarının devlet merkezli doğasının nedenlerine eğilerek, bu anlayışın devlet terörizmini görmezden gelen bir ortodoksiye sebebiyet verdiği izah edilmeye çalışılacaktır. Bu maksatla çalışmanın birinci bölümünde devlet terörizmini tanımlamaya yönelik bir kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılacak, müteakiben terörizm teriminin hem devlet hem de devlet dışı aktörlerle birlikte anılması gerektiğine ilişkin özet mahiyette bir soykütüksel analiz sunulacaktır. Makalenin üçüncü bölümünde, terörizm araştırmalarının devlet merkezli bir ontolojiye bürünmesine yol açan nedenler ETÇ perspektifi temel alınarak sorgulanacaktır. Dördüncü bölümde ise geleneksel terörizm araştırmalarında devlet merkezliliğin bir sonucu olarak devlet terörizmine yol açan suskunluklar ve sonuçları irdelenecektir.

1. DEVLET TERÖRİZMİ

Devlet terörizmi ya da yukarıdan aşağıya terörizm olarak adlandırılan siyasal şiddet hareketleri, devletlerin politik muhaliflerini normal olmayan yollarla bastırmaları ve şiddet kullanmalarından kaynaklanmıştır. Bunlar yasa dışı gözaltılar, işkence, ortadan kaldırmalar ve suikastlar gibi bir dizi faaliyeti içerir. Devlet terörizmi devletlerin kendi toplumlarına karşı ülke içinde düzeni sağlamak veya siyasi muhalefeti bastırmak için kullanılabileceği gibi sınırları ötesinde başka devletlerin vatandaşlarına karşı da uygulanabilir (Blakeley, 2010; Demir, 2020; Martin, 2017).

Devlet şiddeti yeni bir olgu değildir. Tarih boyunca mağdurun ötesinde bir izleyici kitlesine korku aşılama ya da toplumu siyasi elitlerin gündemine uymaya zorlamak için kullanılmıştır (Blakeley ve Raphael, 2016: 340). Yüzyıllardır güçlü devletlerin emperyal ve neo-emperyal projelerinin merkezi bir enstrümanı olan devlet şiddeti, toplumları kontrol altında tutmak, isyanları bastırmak ve sömürgelerdeki iktisadi kaynakları korumak gibi nedenlerden ötürü uygulanmış ve bu sistematik şiddetten hayatını kaybeden insanların sayısı milyonları bulmuştur (Jackson, Murphy ve Poynting, 2009:1). Özellikle Avrupalı sömürgeci güçlerin, 16.yy'dan itibaren imparatorluklarının çıkarlarını korumak/ sürdürmek ve kolonilerdeki bağımsızlık hareketlerini engellemeye çalışmak için şiddete başvurduğu bilinmektedir (Blakeley, 2007; Blakeley, 2009).

Modern dönemde ise Stalin, Hitler ve Pol Pot gibi totaliter liderler, toplumu rejimin taleplerine uyması için terörize ederek şiddet kullanmıştır. Yine İkinci Dünya Savaşı sırasında müttefiklerin, Alman halkının Hitler'e karşı cephe almasını teşvik etmek için sivilleri bombaladığı, Soğuk Savaş sırasında ABD'nin önemli desteğiyle Latin Amerika ulusal güvenlik devletlerinin işkence de dâhil olmak üzere şiddet uyguladığı belgelenmiştir (Blakeley, 2012: 2). Keza devlet terörizminin 11 Eylül'den sonra ortaya atılan Terörizme Karşı Küresel Savaş'la birlikte büründüğü biçimler de uzmanlarca incelenmiştir (Blakeley ve Raphael, 2016; Afxentiou, 2018; Espinoza, 2018).

Devlet terörizminin tanımlayıcı niteliği ve onu diğer devlet şiddeti biçimlerinden ayıran özelliği, doğrudan mağdurun ötesinde bir hedef kitleye korku aşılama amacıyla, devletin korumakla yükümlü olduğu bireylerin yasadışı olarak hedef alınmasıdır. Böylece devlet gücüyle toplum, seçkinlerin isteklerine uymaya zorlanır. Bu tür bir şiddet, genellikle siyasi muhalefeti sindirmek gibi belirli politik hedeflere de yöneliktir (Blakeley, 2012: 1). Bir eylemin devlet terörü olarak adlandırılması için ise kurucu unsurlarının devlet dışı terörizm biçimleriyle denk olması yeterlidir (Blakeley, 2010: 12). Yani devlet terörizmi, oluşturucu özellikleri itibarıyla devlet dışı terörizmden farklı değildir. İkisi arasındaki tek fark eylemi gerçekleştiren faildir (Blakeley ve Raphael, 2016: 343). Yani hem devletler hem de devlet dışı aktörler siyasi hedeflere ulaşmak ve bir izleyici kitlesine gözdağı vermek için kaçırma, yargısız infaz, bombalama, işkence vb. yöntemleri kullanmaktadır. Dolayısıyla devlet ve devlet dışı aktörler, şiddeti araçsal olarak benzer şekilde kullanmaktadır ve bu durum onları karşılaştırılabilir kılmaktadır (Jackson 2010: 126). Ancak devletlerin kapasite olarak silah, teçhizat ve personel kadrosu göz önünde alındığında uyguladığı şiddetin, devlet dışı aktörlerle kıyaslanamayacak seviyede olduğu görülmektedir (Koncağül, 2021: 325). Dolayısıyla devlet tarafından uygulanan siyasal şiddet, terörist şiddetin en örgütlü ve potansiyel olarak en kapsamlı pratiğidir. Zira devletin kullanabileceği birçok kaynak olmasından dolayı, şiddet eylemleri yapma kabiliyeti, muhalif teröristlerin yapabileceklerini ölçek ve süre açısından fazlasıyla aşmaktadır (Martin, 2017:115).

Stohl (1984; 1988), devlet terörizmini üç ayrı kategoride ele almıştır. Bunlar, sivillerin zorlayıcı diplomasiye dayanan yaptırımlar¹ ve güç kullanımından dolayı

¹ Zorlayıcı diplomasi hükümetlerin aslında uluslararası ilişkilerde oldukça aşına olduğu bir amaç ve taktiktir. Bu fikir, belirli bir yaptırım uygulanan devletin teslim olmama olasılığını dayandırmayacak kadar korkunç hale getirmektir (Stohl, 1988:159 ; Stohl, 2006: 8). Bunun devlet terörizmi ile olan ilişkisi ise, uluslararası hukuk normlarına uyması istenen bir devlete çeşitli ambargolar yapılarak yaptırım uygulanırken bundan büyük ölçüde sivillerin etkilenmesidir. Örneğin Körfez Savaşı'ndan sonra belirli kimyasalların Saddam rejimine satışını engelleyen hükümler, Irak'ta içme sularının artırılmasında da kullanılan bazı bileşenlerin üretilmemesine

zarar görmesi, suikastlara, darbelere, bombalama eylemlerine devletin gizli iştiraki ve terör eylemi gerçekleştirmek için ikinci bir devlete veya isyancı örgüte verilen vekalet... Blakeley (2009: 35) de devletin doğrudan terörü, teröre katılımı ve desteği şeklinde bir üçlü ayrıma gitmektedir. Dolayısıyla bu tasnifler, devlet terörizminin yurt içinde olduğu kadar yurt dışında da başvurulan bir şiddet biçimi olduğuna işaret etmektedir. Zira devlet terörü, dış politikadaki siyasi ve stratejik çıkarlarla da ilgilidir (Stohl, 2006: 8). Nitekim birçok devlet, dış politika hedeflerine ulaşmanın bir aracı olarak, savaş sırasında veya başka bir halkın topraklarını işgalini sürdürmenin bir yöntemi olarak terörizmi kullanmıştır (Herman, 2014; Primoratz, 2004). Devlet terörizmi bizzat silahlı kuvvetler veya gizli servisler yoluyla, devlet organları eliyle gerçekleştirilebileceği gibi devletle iş birliği içindeki paramiliter gruplar, illegal yapılanmalar eliyle de icra edilebilir (Blakeley, 2010: 19). Dolayısıyla devlet terörü kampanyalarının faileri, genellikle aldıkları emirlere uymakla görevli hükümet görevlileri olabildiği gibi, hükümetin kullandığı ve teşvik ettiği gayri resmi ajanlar da sık sık bu tür şiddet eylemleri gerçekleştirirler. Bu paramiliter grupların desteklenmesinin arkasındaki özendirici mantık ise bunların, devlet otoritesini yasa dışı zor kullanarak tesis edebilmelerinin yanı sıra devletin ortaya çıkan bu durumdan sorumluluğunu inkâr edebilmesini sağlamalarıdır (Martin, 2017:115).

Bu bakımdan devlet terörizmini belirlemenin bazı zorlukları vardır. Bunlardan ilki yurtiçinde ya da yurtdışında devlet talimatıyla şiddet kullanan örgütlerin, eylemlerinin sorumluluğunun devletlere atfedilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu problem, söz konusu vekil organizasyonların büyüklüğü ve yapısı ile doğru orantılı olarak zorlaşabilmektedir. Zira karar alma yapısı ve teşkilatı ne kadar geniş ve karmaşık, örgütün birimleri içerisinde denetim gerçekleştirmek ve eylemin sorumlularını belirlemek de o denli zordur (Sproat, 1991: 27). Keza doğrudan devlet şiddetiyle ilişkili olarak devlet görevlilerinin taşıdığı niyetin tespit edilmesi bu zorluklardan diğeridir. Bu aynı zamanda, devleti temsil eden görevlinin işlediği suçun devlete atfedilebilirliği tartışmasından, yani bunun hiyerarşik ve sistematik bir ilişki biçimi olduğunun kanıtlanmasına yönelik güçlükten de kaynaklanır. Bir başka deyişle, devletin eylemi onayladığını ve bu nedenle ajanları aracılığıyla teröre suç ortağı olduğunu belirlemek güçtür. Bu noktada devletin ilgili ajanı yargılamaması, mağdurlara maddi ve manevi tazminat ödememesi ve işlenen fiili mazur göstermeye kalkışması, o kişinin

dolayısıyla da bu ambargo boyunca yüzbinlerce çocuğun zehirli ishal vakalarından ölümüne neden olmuştur. Dolayısıyla zorlayıcı diplomasinin muhatabı olan devletin görevlilerine yönelik tedbirler ve kuvvet kullanımı, çoğunlukla masumlara yönelik tehditler içerir. Bu sebeple Stohl (1988), cezalandırıcı diplomasinin, aktör kim olursa olsun terörizme verilecek karşılıktan daha büyük bir devlet terörizmine neden olabileceğini vurgulamıştır.

eylemlerine göz yumduğu bağlamında suç ortaklığının da bir göstergesidir (Blakeley, 2010; Jarvis ve Lister, 2014).

Devletler tarafından işlenen terör eylemleri hakkında veri elde etmek de son derece zordur. Çünkü devletler, kendi terör eylemlerinin veya niyetlerinin reklamını yapmamaya eğilimlidir (Blakeley, 2012; Stohl, 2008a). Ayrıca devletler uyguladıkları terörün -ister doğrudan ister yabancı taşeronlar tarafından uygulansın- iç siyasette açığa çıkmasını istemez. Zira ülke dışındaki terörizme destek verildiği halka açıkça açıklandığında, bu tutumun ahlak dışı olduğu yönünde eleştirilere sebep olacağından, devletlerin toplumu bilgilendirmekten kaçındığı ve medyayı hakikati ortaya koymaktan caydırmaya sevk ettiği yorumu yapılmaktadır (Herman, 2014: 112). Ayrıca devletler uluslararası toplumun tepkisinden kaçınmak amacıyla çoğu kez devlet dışı aktörleri kullanarak şiddet eylemlerine giriştiğinden fiillerini örtüleyeceği düşünülmektedir (Koncağül, 2021: 326). Dolayısıyla devletin uyguladığı şiddeti gizlemesi beklenir. Fakat bu, devletlerin kendi terörünün tamamen duyulmasını istemediği anlamına da gelmez. Hükümetler bir yandan da halk içerisinde tehdidin kulaktan kulağa söylentiler yoluyla iletilmesini teşvik eder (Stohl, 2008b: 7). Böylece halkın içine korku salmak ve devlet tehdidinden haberdar olmalarını sağlamak istenmektedir (Herman, 2014:112).

Sonuç olarak devlet terörizmini belirlemek ve akademik bir konu olarak çalışmak son derece zordur. Zira bu tür faaliyetlerin ifşası ve eylemin devlet terörü teşkil edip etmediğini belirlemek için önemli analitik çaba gerekir. Çünkü bunların terör olaylarının ana veri setlerine dâhil edilmeleri pek mümkün değildir. Bu aynı zamanda, belirli eylemlerin devlet terörü oluşturup oluşturmadığına dair somut sonuçlar çıkarmanın her zaman mümkün olmayabileceği ve bunun yerine bağlama ilişkin başka kanıtlardan da çıkarımlar yapılması gerekebileceği anlamına gelir (Blakeley, 2012: 6). Bu bakımdan devlet terörizmini tespit etmenin pek çok zorluğu olduğu ortadadır. Bu yüzden sosyal bilimlerdeki terörizm tartışmaları, çoğu zaman devlet karşıtı terörizme odaklanma eğilimindedir (Primoratz, 2004: 69).

2. TERÖRİZMİN SOYKÜTÜĞÜ

Egemen iktidarın en önemli hedefi ve niteliğini oluşturan şeyin, ölüm ve yaşam üzerinde mutlak bir hak iddiasında bulunması fikrine dikkat çeken Agamben (2020: 15), egemeni “yaşayan insanın, insanlığına karar verme hakkını kendinde bulan” olarak tanımlar. Yani iktidar kimin insani muameleyi hak ettiğini, kimin de bundan muaf olacağını belirleyendir. Böylelikle yaşatılabilir ile öldürülebilir hayatlar arasındaki sınır yeniden çizilmiş olur (Butler, 2004). Dahası Agamben (2020), bu biyopolitik iktidar biçiminin modern egemenlikle birlikte

ortaya çıkmadığını ve tarihsel olarak egemenliğin olduğu her yerde biyosiyasetin de var olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Foucault (2019), eserlerinde devletlerin bireyleri bastırma, cezalandırma ve denetim altına biçimlerini “disiplin ve gözetim” kavramları etrafında incelemiştir. Foucault, Agamben’den farklı olarak devletin bedenler üzerindeki fiziki ceza pratiklerinin modernlikle birlikte inceltilmiş ve teknikleştirilmiş daha etkili birtakım biyosiyasal dispozitiflere dönüştüğünü ortaya koymuştur (Foucault, 2019; Özmakas, 2021; Taşçier, 2008). Dolayısıyla siyaset teorisi, devletle şiddet arasındaki ilişkinin uzun bir geçmişi olduğunu göstermektedir. Bu bakımdan terörizmin de modern bir fenomen olmadığı ve uygarlığın eski çağlarına kadar uzanan bir soy kütüğünün olduğunu bilmek elzemdir.

Terörün zayıfın silahı olduğu fikri yaygın bir kabul görmektedir. Ancak güçlü olanın, zayıf devlet altı terör gruplarına göre çok daha büyük çaplı terör yaratabileceğine şüphe yoktur. Ne var ki terörizm meselesi kamusal alanda asla bu şekilde tartışılmaz (Aksan ve Bailes, 2014: 11,12). Zira her ne kadar ilk anlamını Fransız İhtilali sırasında devrim karşıtlarının devlet eliyle ortadan kaldırılması sürecinde almış olsa da terörizm söylemi, genellikle iktidarlar tarafından muhalifleri ve devlet dışı aktörleri şeytanlaştırmak ve gayri meşrulaştırmak için retorik bir araç olarak kullanılmaktadır (Jackson, 2010; Erlenbush-Anderson 2018). Dolayısıyla terimin devletle müzahir olan asli ilişkisinden devlet dışındaki örgüt ve bireyleri tanımlayan yolculuğuna göz gezdirmekte çalışmanın sorunsalı açısından fayda vardır. Çünkü terörizmi devletle ilişkilendirmekten imtina etmeye dayalı anlayış, son iki yüzyılda terimin tanımlanmasını zorlaştıran değişimlerin yarattığı bir anlam istikrarsızlığından beslenmektedir.

Terörizmi ilk olarak Fransız Devrimi sırasında toplumsal bedeni hastalıklı unsurlardan korumak için, yeni rejimin savunma mekanizmalarını devreye sokan biyopolitik bir rasyonalite olduğunu ortaya koyan Erlenbush-Anderson (2018: 55), ulusu anormal ve tehlikeli üyelere karşı savunmaya yönelik böylesi bir siyasi iradenin, egemen öldürme hakkının kullanılmasını meşrulaştırdığını ileri sürmüştür. Bu bağlamda terörizm, yeni rejimin kendisine tehdit olarak gördüğü karşı devrimcileri ve muhalifleri sindirmek için devlet gücünü kullandığı şiddet biçimiyle anılmıştır.

Ancak terimin 19. yüzyılın ilk yarısı boyunca devletle münhasır ilişkisinden kopuşuna yol açan bazı gelişmeler meydana gelmiştir. Nitekim 1830 ve 1848’de patlak veren devrim hareketleri, terimin aşırılık yanlısı, gayri meşru ve yasa dışı şiddet uygulayan devlet dışı aktörler için bir aşığılama ifadesi olarak kullanılmasına yol açan tarihsel duraklardır. Böylelikle yüzyılın sonuna doğru

terörizm söylemi, öncelikli olarak hükümetlere karşı gayri meşru bir devrimci mücadele stratejisi olarak anlaşılmaya başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarında anarşistler, mevcut otokrat rejimlere karşı devrim koşullarını denemek ve yaratmak için terörü kullanmış ve bazı Avrupalı devlet yöneticilerine suikastlar düzenlemiştir (Erlenbush-Anderson 2018: 67-68). Bu noktada terörizm, 19.yüzyılın sonunda Çarlık Rusya’sındaki eşitsizliği ve sömürüyü ortadan kaldırmak için tek çare olarak görülmekte, hatta hanedanın “yozlaşmış” ve “zorba” yönetimini ortadan kaldırarak halkı özgürleştirme iddiasının da “onurlu” bir yolu olarak tercih edilmektedir (Hoffman, 2017: 6). Bu yönüyle “terörist” etiketinin ilgili örgütler açısından olumlu bir anlam ifade ettiğine de değinmek gerekir. Nitekim pek çok anarşistin, kendisinin başkaları tarafından sıradan bir suçlu olarak değil de “terörist” olarak etiketlenmesini onurla karşıladığı bilinmektedir. Buna rağmen dönemin devletlerince, terör eylemlerini yasa dışı ilan etmek üzere ilk uluslararası girişimler de yapılmış ve terör, hükümetlere karşı düzenlenen devlet dışı şiddet eylemleri olarak kavramlaştırılmıştır (Jackson, 2014: 137).

Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında Faşizmin İtalya’da Nazilerin Almanya’da, Stalin’in de Sovyetlerde iktidara gelmesiyle teriminin, kendi vatandaşlarına ve muhaliflerine kitlesel sindirme politikaları uygulayan baskıcı ve totaliter liderlerin şiddetini tarif etmek için kullanıldığı ve böylece yeniden asli karşılığına döndüğü görülmektedir (Hoffman, 2017: 16). Yine de tarihsel olarak terörizmin devleti asli bir fail olarak gösteren bu ikinci kavramsal birlikteliği kısa sürmüştür. Nitekim Ditarych (2014: 53-54), bu dönemdeki devlet terörizmi söyleminin, evrensel uluslararası düzeni kaos ve barbarlıkla doldurmaya çalışan düşman devletlerin irrasyonel politikalarını tarif etmek ve sistemi onlardan korumak amacıyla “geçici” olarak kullanıldığını vurgulamıştır. Dolayısıyla Nazi liderlerinin Nürnberg’de terör suçlamasıyla hüküm giydiği kısa bir dönem olsa da terör kavramı, ondan sonra yalnızca isyancı grupların tanımlanması amacıyla kullanılmıştır (Jackson, 2014: 137). Öyle ki müteakip süreçte, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ulusal kurtuluş mücadeleleri ve ayaklanmacı-devrimci şiddet hareketleri, terörizm etiketinin olumsuz bir gönderen olarak yeniden devlet altı gruplara yöneltilmesine neden olmuştur. Bunda terörizm çalışmalarının Batı’da bilimsel bir disiplin olarak keşfedilmesinin de büyük payı vardır (Stampnitzky, 2013).

Nitekim 1960’lı ve 1970’li yıllarda yükselişe geçen politik şiddet ortamı, kavramsal ve ideolojik çerçevesi Batı dünyasının algıladığı tehditler çerçevesinde kristalize olmuş bir terörizm araştırmaları disiplinine ilham vermiştir. Bilimsel öncülerinin Batılı hükümetlere danışmanlık eden dar bir uzman grubundan müteşekkil olduğu terörizm araştırmaları disiplini, terörizme ilişkin ana akım

bilginin yayılmasında ciddi bir rol üstlenmiştir (Ranstorp, 2009: 19). Öyle ki Schmid ve Jongman (1988: 182) terörizm çalışmalarını “siyaset bilimi maskesi giymiş isyanla mücadele alanı” olarak tanımlamıştır. Erken dönemlerden itibaren yaygın bir biçimde sömürge karşıtı ulusal kurtuluş hareketlerine mensup aktörlerin ve örgütlerin “terörist” olarak etiketlenmeye başlandığı bu çalışmalar (Stump ve Dixit, 2013: 15), belirli bir çerçevedeki terörizm bilgisini üreterek hem kamusal tartışma ortamını şekillendirmeye hem de terörizmle mücadele politikalarını belirlemeye matuf önemli siyasal sonuçlar oluşturmaya başlamıştır (Zulaika ve Douglass, 1996). Nitekim Jackson (2007c: 21), terörizm araştırmalarının aslında kimlerin meşru biçimde ortadan kaldırılabileceği ya da işkence edilebileceğini ortaya koyma çabasından doğduğunu öne sürerek, disiplinin ürettiği teorik bilginin pratikle olan bağlantısına da dikkat çekmiştir.

Bu çalışmalarda, Batılı devletlere yönelik her ayaklanma hareketini terörizm olarak etiketleyip siyaset arenasının dışına çıkarmak ve kriminalize etmek öncelikli amaç olmuştur. Bu bakımdan ulusal kurtuluş hareketlerini yürütenlerin şiddet eylemleri, devletin uyguladığı terörizme karşı haklı bir tepki dahi olsa, asla meşru görülmemiş ve desteklenmemiştir (Ditrych, 2014: 62). Bunda devletlerin yanı sıra kitle iletişim araçları tarafından yürütülen aleyhte propagandanın da önemli rolü vardır. Nitekim 1970’lerden itibaren medya, terörün hükümetler tarafından devlet dışı şiddet olarak kavramlaştırılmış şeklini ön plana çıkararak insanların terör kavrayışını bu yönde şekillendirmiştir (Jackson, 2014:137). Dolayısıyla terörizmin yukarıdan aşağıya mı yoksa aşağıdan yukarıya doğru mu gelişen bir siyasal şiddet hareketi olduğu tartışması, kavramın ve akademik disiplinin ortaya çıkış sürecinin yanı sıra medya söylemiyle de ilgilidir.

Özetle terörizm teriminin soy kütüğü, eski dönemlerden beri devletlerin sivil nüfusu korkutmak ve sindirmek için şiddet uygulamasına başvurduğunu göstermektedir. Ancak literatürde terörizmin çoğunlukla devletle özdeşleştirilmemesi yaygın bir anlayıştır (Stohl 2008a; Jackson, 2008; Blakeley, 2008). Bu sebeple terörizmin salt “devlet dışı aktörler tarafından sivillere veya savaççı olmayanlara yönelik bir şiddet biçimi” olduğuna yönelik bir dizi yaygın ve yanlış varsayımın, alandaki baskın bir bilgi haline geldiği görülmektedir. Keza terörizmin siyasi söylemde ve medyada aşağılayıcı bir etiket olarak uzun süredir kullanımı, siyasal şiddet araştırmaları için nesnel veya açıklayıcı bir terim olarak potansiyel kullanımını engelleyen bir dizi olumsuz çağrışıma sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla herhangi bir terörizm tanımının yalnızca tarihsel olarak mevcut döneme bağlı olduğunu ileri sürmek, terörizmin devlet dışı aktörler kadar devletlerin de başvurabileceği bir yöntem olduğunu kavramamıza yetecektir.

3. TERÖRİZM ARAŞTIRMALARININ DEVLET MERKEZLİ DOĞASINA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

Terörizm Araştırmalarının Ortaya Çıkış Süreci

Terörizm araştırmalarının ortaya çıkışı, yoğun bir ideolojik mücadelenin sürdüğü Soğuk Savaş boyunca beliren sömürge karşıtı ulusal kurtuluş mücadeleleri, devrimci ayaklanmalar ve İslami hareketler gibi sosyo-politik olaylarla yakından ilişkilidir. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren liberal uluslararası düzenin tartışılmaya başlandığı bu çalkantılı siyasi iklimde, özellikle Batılı devletlerin, kendi rejimlerine yönelik varoluşsal bir tehdit algıladıkları görülmektedir. Dolayısıyla genel çerçevesi 1960'lı yılların sonundan itibaren şekillenmeye başlayan terörizm disiplininin, Batılı devletlerin aciliyet arz eden belirli sorunlara yönelik kısa vadede çözümler sunmak için siyasallaşmış bir uzmanlık alanı olarak doğduğu belirtilmelidir (Silke, 2004; Jackson vd., 2011).

Bu bağlamda terörizm çalışmaları her bakımdan kapsayıcı bir araştırma alanı olmaktan ziyade, ayaklanmalarla mücadelenin ve ulusal güvenlik çalışmalarının dar bir uzantısı olduğu için, bilgi alanı içinde kısıtlayıcı ve çarpıtıcı bir etkiye sahiptir (Jackson, 2008: 387-388). Alanın bu problem çözücü ve ideolojik karakteri, devlet dışı her türden şiddeti gayri meşrulaştırırken, terörizmi devlet tarafından çözülmesi gerekli toplumsal bir sorun olarak inşa etmiştir (Jackson, 2009: 77-78).

Terörizm disiplinin devlet merkezli erken dönem varsayımları ile Batılı hükümetlerin çıkarları ile örtüşen bir uluslararası düzenin korunma çabası arasında önemli bir ilişki söz konusudur (Çona, 2022:158). Zira terörizm uzmanlarının en başından itibaren ayaklanmalara karşı koyma ve devrimci hareketlerle mücadeleye odaklanan bir dil inşa etmesi, literatürün de belirli bir terörizm bilgisini uluslararası topluma yaymasına ön ayak olmuştur (Stampnitzky, 2013: 7). Özellikle bu dönemde Batılı devletlerin çıkarları ile anılan bölgelerdeki bağımsızlık hareketleri ve sol kanat gerilla eylemlerinin, liberal uluslararası düzeni tehdit ettiği gerekçesiyle terör eylemleri olarak tanımlandığı hatırlanmalıdır (Jackson vd., 2011: 15). Terörizmin pejoratif etiketine dayanarak yapılan bu tanımlamalar, devletlerin normatif değerleri öne çıkararak, politika önceliklerini örtüleme doğrultusunda bilgi üretme kapasitelerinin de bir yansımasıdır (Timur, 2015: 35). Bu noktada disiplinin oluşum aşamasında hangi söylemler etrafında kurulduğu bir kez daha hatırlanırsa, müteakip araştırmacıların beslendiği devlet merkezli yaklaşım da anlaşılabilir olacaktır. Bu bakımdan terörizm çalışmalarının öncülerinin iktidarlara kurumsal ve söylemsel olarak yakınlığı ve bu yakınlığın yerleşik bilgi biçimlerini sürdürmede oynadığı role de dikkat çekmek gerekir.

Geleneksel Güvenlik Paradigmasının Tesiri

Terörizm araştırmalarındaki devlet merkezlilik, alana en başından itibaren yerleşmiş ortodoksiden kaynaklanır. Bu ortodoksi, disiplinin ortaya çıktığı döneme hâkim olan realist güvenlik paradigmasıyla şekillenmiştir.² Realist güvenlik çalışmalarının ana referans nesnesi egemen devletler olagelmiştir. Realist güvenlik çalışmaları, analizlerini devletler sisteminin uluslararası toplumdaki meşruiyetine odaklamıştır. Fakat realizm, terör örgütlerinin dış politikada çeşitli amaçlar için kullanılabileceği iddiasını da kabul etmektedir (Örki, Armağan ve Tol, 2021: 2656). Realizmin devlet merkezliliği, onun otoritesine yönelik herhangi bir meydan okumayı, kontrol altına alınması gereken gayri meşru bir tehdit olarak görür. Dolayısıyla devlet ve devlet dışı aktörler arasında net bir ayırım ortaya koyarak devleti meşru, devlet dışı aktörleri de gayri meşru güçler olarak addeder (Ogunrotifa, 2012: 16). Çünkü Realist paradigma³, kuvvet kullanma tekelinin sadece devletlere ait bir hak olduğu iddiasını öne sürmektedir (Baylis, Smith, Owens, 2021: 565). Dolayısıyla terörist gruplar, devlet otoritesine meydan okuyan gayri meşru birimler olarak addedilir. Bu bakımdan Realizm, terörizm hakkındaki entelektüel söyleme de en başından itibaren hâkim olmuştur. (Ogunrotifa, 2012: 6,17) Nitekim geleneksel terörizm araştırmaları, devlet karşıtı şiddet eylemlerine aşırı bir biçimde odaklanma eğilimindedir. Bunu Weberyman manada meşru otoritenin sahibi devlete yönelik bir başkaldırı olarak nitelerler (Richmond ve Franks, 2009: 204). Dolayısıyla devleti hem güvenliği tesis edecek hem de güvenli hale getirilmesi gerekli bir varlık olarak gören geleneksel perspektifler, Soğuk Savaş ortamının realist ikliminde doğan terörizm disiplinin de devleti merkeze alan tutumuna ön ayak olmuştur.

Araştırmacıların Tarafsızlık/Nesnellik Sorunları

Hükümet politikalarıyla uyumlu biçimde çalışan akademisyenlerin devletle kurdukları ilişki biçimi, terörizm araştırmalarının devlet merkezliliğine etki eden bir diğer faktördür. Bu bilim insanlarının araştırmalarını büyük ölçüde devletlerin

² Mearsheimer (2002), her ne kadar realist bir uluslararası politika teorisinin esasen devletler - özellikle de büyük güçler- hakkındaki ilişkilere odaklandığını dolayısıyla da devlet dışı aktörler hakkında sessiz kaldığını kabul etse de, terörizmin uluslararası sistem bağlamında kendini gösteren bir olgu olduğunu, böylece devlet davranışına ilişkin realist mantığın terörizmle mücadele üzerinde önemli bir etkisinin olacağını belirterek, realizmin terörizmle ayrılmaz bir biçimde bağlantılı olduğunu vurgulamıştır.

³ Bu noktada okuyucu, realizmin devletler arası bir uluslararası düzen tahayyülünü sürdüren bir teori olarak, devlet dışı aktörlere ve onlardan kaynaklanan şiddete ilgisiz kaldığı argümanından yola çıkarak, çalışmadaki bu iddiayı, ilgili paradigma ile örtüştüremeyebilir. Fakat burada yazar, realizmin devleti koruyan ve devlet dışı aktörlerden devlete yönelen şiddeti gayri meşrulaştıran perspektifinin terörizm araştırmacılarına tevarüs ettiği iddiasını öne sürmek istemektedir.

sağladığı verilere dayandırması⁴, literatürü görgül bir araştırma eksikliğine ve genel geçer ön kabullerin tekrarına yol açan yöntemsel bir sınırlılığa mahkûm etmiştir (Jarvis, 2016: 71). Nitekim Schmid ve Jongman (1988:179), sosyal bilimler literatüründe bu kadar az araştırma temelinde bu kadar çok şeyin yazıldığı muhtemelen çok az alan olduğunu belirterek ikincil kaynaklara olan bağlılığı eleştirmektedir.⁵

Dahası birincil kaynakları kullanmaktaki yetersizlik, birçok araştırmacının devletin sağladığı verilere aşırı bağımlı hale gelmesini dolayısıyla da devlet perspektifinin dışına çıkamamasına sebep olmuştur.⁶ Nihayetinde oluşan terörizm bilgisi, güvenlik ve istihbarat kurumlarının politik önyargılarıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla tüm verilerin devlet prizmasından okunması, teröristler hakkındaki genel geçer doğruları beslediği gibi, terörizm araştırmalarını devlet merkezli bir yöne iten bir diğer olgudur (Breen-Smyth, 2009: 195-197).

Terörizm araştırmacılarının meseleye büyük ölçüde nesnel yaklaşmamasına neden olan bu yöntemsel kısırlığa ek olarak, politik ve değer yüklü olan terörizm kavramının duygusal bir yanının olduğu da vurgulanmalıdır (Silke, 2001: 2). Her ne kadar sosyal bilimlerde tarafsız bir çalışma yapmanın gerekliliği üzerine vurgu yapan pozitivist paradigmanın argümanlarını tartışmak makalenin kapsamı dışında olsa da Steve Smith (2004: 499)'in değerden bağımsız bir sosyal bilimin düşünülmemeyeceği iddiasına dikkat çekmek gerekir. Keza Richard Jackson (2011: 118), terörizm akademisyenlerinin kendi değer kümeleri, kültürel kodları, ideolojileri ve öznelliklerinin araştırma sürecine etki ettiğini öne

⁴ Şüphesiz terörizm ile ilgili veriler yalnızca devletler tarafından sağlanmamaktadır. (Araştırmacıların oluşturduğu veri setlerine yönelik güncel bir bibliyografya için bkz: Bowie, 2021.) Örneğin açık kaynak olarak sunulan ve dünyanın birçok ülkesinden araştırmacılarının sıkça kullandığı “Global Terrorism Database” bunlardan biridir. Fakat bu veri setlerini sağlayan internet sitesinin ana sayfasında terörizmin “Devlet dışı bir aktör tarafından korku, zorlama veya yıldırma yoluyla siyasi, ekonomik, dini veya sosyal bir hedefe ulaşmak için yasadışı güç ve şiddet tehdidi veya fiili kullanımı.” olarak devlet merkezli bir bakışla tanımlandığı göz önüne alındığında, daha en başından devletin potansiyel bir fail olabileceği iddiasının reddedildiği sonucuna varılabilir. Benzer biçimde RAND’ın geniş kapsamlı veri tabanı meseleye devlet merkezli yaklaşmaktadır. Dolayısıyla devlet terörizmini tespit etmek mülakat, etnografik analiz/katılımcı gözlem, odak grup çalışması gibi metotlarla mümkün hale gelmektedir. Nitekim Jeffrey Sluka’nın İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA), Joseba Zulaika ve William Douglass’ın İspanya’daki ayrılıkçı Bask terör örgütü (ETA), Jeroen Gunning’in Lübnan’da Hizbullah ve Başar Baysal’ın Kolombiya’daki FARC terör örgütleri üzerine yaptıkları saha çalışmaları, meseleye devlet merkezli perspektifin dışında eğilen nadir örneklerdendir.

⁵ Konuyla ilgili olarak Silke (2001)’nin araştırmacılar tarafından oluşturulan veri tabanlarının çok az kullanıldığına yönelik endişesi, aradan geçen uzun yıllara rağmen Schuurman (2020) tarafından tekrarlanmaktadır.

⁶ Bu noktada her terörizm araştırmacısının yalnızca kendi ülkesini ilgilendiren terör örgütleri üzerine çalışmadığını belirtmekte fayda vardır. Dahası kendi ülkesinde meydana gelen terör olaylarına ilişkin olarak devlet merkezli perspektifin dışında duran araştırmacıların varlığından da söz edilmelidir.

sürmüştür. Ancak objektiflik kriterlerinin terörizm çalışmalarında diğer sosyal bilimlerden çok daha fazla esnetildiğini de belirtmekte fayda vardır. Zira terörizm araştırmacılarının varoluşa yönelik hayati bir tehdit olarak algılanan bu siyasal şiddet biçimini, tarafsız bir şekilde analiz etmesi son derece güçtür. Nitekim Silke (2001: 2), sosyal bilimlerde bilhassa terörizm üzerine çalışan araştırmacıların konuya objektif bir şekilde yaklaşımının çok nadir olduğunu vurgulamıştır.

Ancak birçok örnekte görüleceği gibi nesnellik ve tarafsızlık ortadan kalkınca, araştırmacıların mesele karşısındaki rolü hakkında belirgin bir kafa karışıklığı yaşandığı görülmektedir (Silke, 2001). Zira bilimsel bir süreç yürüten araştırmacının rolü, terörizm ateşiyle “mücadele eden” bir itfaiyeci değil bir yangın öğrencisi olmalıdır. Fakat çoğu araştırmacı, yangınla mücadele görevini yerine getirmesi gerektiğine inanmaktadır (Schmid ve Jongman, 1988). Bu bakımdan araştırmacıların politik kaygıları, onları büyük ölçüde hükümetlerin gündemleriyle uyumlu olma tuzağına düşürmektedir. Hükümetlerin gündemleri ise müteakip siyasi seçimlere yönelik kısa vadeli taktik çözümler üretmeye dayandığı için, araştırmalarda terörizme ilişkin asıl sorunlara ayrılacak olan kıt kaynaklar, sebeplerden ziyade sonuç odaklı sorulara yöneltilmektedir (Silke, 2001). Bu bağlamda, araştırmacıların mensubu buldukları ülkede meydana gelen terör olayları ve örgütlere yönelik nesnel ve tarafsız bir duruş sergilemesinin son derece güç olduğu sonucuna varılmaktadır (Avcı ve Demir, 2017: 15).

Özetle geleneksel terörizm araştırmaları, çoğunlukla devletten sağladıkları verileri kullanmış, bunun neticesinde terörizmin kesin bir biçimde devlete yöneltilmiş bir politik şiddet biçimi olduğu anlatısını kabul etmiştir. Bir başka ifadeyle geleneksel terörizm bilgisi, devlet kurumlarının verilerini sorgulamamaya ve bu verileri onun çizdiği çerçeveden okumaya dayandığından, devletin de bir terörizm faili olabileceğine ilişkin şüpheli bir tutum geliştirememiştir. Dolayısıyla şiddeti yalnızca devlet altı aktörlerin bir eylem biçimi olarak tanımlamak, terörizm araştırmalarının devlet merkezli doğasının bir sonucudur (Beyribey, 2021: 73-74). Devleti meşrulaştıran ve her türlü şiddet kullanmasına cevaz veren bu söylem, devlet terörizmi olasılığını terörizm disiplininin tartışma konusu olmaktan çıkarmaya neden olmuştur. Bu bakımdan bilim insanlarının çoğu, terörizm kavramını devlet dışı aktörlerin faaliyetlerine indirgeyerek, devleti daima mağdur bir hedef olarak tanımlamıştır. Terörün doğası ve nedenleri üzerine düşünceler, bu çifte çevrelenmiş ithamdan etkilenmiş ve devlet terörizmi tartışması, daha ortaya çıkmadan sistematik olarak dışlanmıştır (Jarvis, 2009: 15).

Dolayısıyla terörizm konusundaki taraflı tutum, terörizm araştırmalarını devlet merkezli bir yöne iten bir diğer olgudur (Breen-Smyth, 2009: 197). Terörizm

çalışmalarında tarafsızlık meselesini ele alan Schmid ve Jongman (1988, 179) ise terörizm olgusuna ne iktidar sahiplerinin gözünden aşağılayıcı bir perspektiften bakmanın ne de araştırmacının kendini şiddeti haklı göstermeye çalışan devrimci bir perspektifle özdeşleştirmesinin ideal ölçü olamayacağını öne sürmüştür.

Problem Çözücü Yaklaşım

Richard Jackson (2014: 145), terörizm araştırmaları alanının büyük ölçüde devlet güvenliği ve hegemonyasının bir entelektüel kolu olarak iş gördüğü ve tarihin belirli bir döneminde devlet önceliklerine yönelen bir disiplin olduğunu öne sürmüştür. Bu durum, terörizm araştırmalarının Coxgil bir tabirle problem çözücü⁷ mantıkla hareket ettiğine de işaretidir. Problem çözme kuramının amacı ise sorun yaratacak belli başlı kaynaklarla ilgilenip, kurumların düzgün çalışmasını sağlamaktır. Bu bağlamda problem çözücü terörizm bilgisinde sorun terörizm ve devlet dışı aktörler iken, sorunu çözen ise devlet ve kuvvet kullanma yöntemleridir. Büyük ölçüde terörizmle mücadelede bastırıcı tedbirlere odaklanan bu kavrayış, ayaklanmalara karşı koyma ile ortaya çıkan terörizm literatüründe hâkim paradigma olagelmıştır. Böylece “problem çözme” ideali, geleneksel terörizm çalışmalarının motivasyonunu oluşturan yaygın bir ortodoksi teşkil etmiştir (Fitzgerald, 2016; Stampnitzky, 2013; Stump ve Dixit, 2013).

Problem çözme yaklaşımı ayrıca dünyayı keskin bir biçimde karşıtlıklara ayırmaya dayalı pozitivist ve nesnel bakışın ürünüdür. Dolayısıyla devlet her zaman meşru ve doğruyu temsil ederken, onun karşısındaki devlet dışı aktörler daima gayri meşru ve kötüdür (Gunning, 2007: 371, 372). Ayrıca problem çözücü yaklaşım, hükümetler ve terörizm uzmanları arasında oluşan simbiyotik ilişkilerin de bir sonucudur. Bu ilişki, hükümetlerin arzu ettiği politikaları akademik olarak yeniden üretme, pazarlama ve meşrulaştırma karşılığında ekonomik ve sosyal statüyle ödüllendirilen organik bir entelektüel bilgi mekanizmasıdır. Herman ve Sullivan (1999), epistemik bir topluluk oluşturan bu uzmanları, terörizm çalışmalarını yönlendiren bir “terörizm endüstrisi” olarak niteler. Terörizm endüstrisi tabiri, siyasi elitleri, devlet kurumlarını, devletle müttefik stratejik düşünce kuruluşlarını, terör yorumcularını ve özel güvenlik şirketlerini kapsayan geniş bir yapıdır. Bu yapı, özellikle ABD ve Batı Avrupa’daki hükümet kurumlarıyla beraber hareket ederek, terörizme yönelik inşa edilen bilginin dolaşımı misyonunu kendisine görev edinmiştir (Stump ve Dixit, 2013: 16-17). Birçoğu CIA, MI6, Pentagon ve ABD Dışişleri Bakanlığı gibi önemli devlet kurumlarında istihdam edilen ya da araştırma projelerinde sözleşmeli olarak

⁷ Robert Cox (1981), problem çözücü yaklaşımı, geleneksel teorinin pozitivist yöntemlerine atıfla, toplumsal ve iktidar ilişkilerine yönelik genel geçer doğrular üretmek ve böylece statükoyu sürdürmek için tarih dışı ve nesnelci bir yaklaşım olarak tanımlamıştır.

çalışan bu uzmanlar, bir taraftan hükümetlerin askeri müdahalelerini meşrulaştırırken, diğer yandan da karşıt sesleri bastırmaya ve dışlamaya yönelik dışlayıcı bir epistemik topluluk oluşturarak, alternatif bilgiye boyun eğdirme süreçlerine katkı sağlamışlardır. Böylece iktidar politikalarının hayata geçirilmesi sürecinde etkili bir rol oynamışlardır (Raphael, 2009: 49-50). Dolayısıyla hükümetlerin güdümünde çalışan bu kişiler, terörizmi Batı'nın çıkarları yönünde kullanmak amacıyla bir örnekçe geliştirerek, belirli olguları Batı'nın gereksinimlerine göre terörizm olarak nitelemiştir (Herman ve Sullivan, 1999: 50). Bu nitelendirme, devlet dışı aktörleri meşruluk sınırları dışına çıkararak, devleti bu illegal yapılarla baş etmeye yetkili ideal bir problem çözücü olarak sunan anlatıları inşa etmiştir.

Şiddetin Meşruluğu Üzerine Devlet/Devlet Dışı Aktör Dikotomisi

Terörizm araştırmalarının devlet merkezli ontolojisinin bir diğer nedeni, siyaset biliminin kuramsal tartışmalarıyla da ilişkilidir. Zira Weber'in klasikleşen "devletin meşru şiddet tekeli" kavramı, bizatihi politik şiddet araştırmalarında devletin meşruluğunun ve merkeziliğinin gerekçelerinden birini oluşturmaktadır (Sprout, 1991: 22). Meşru şiddet tekeli anlatısı ayrıca, şiddet ve siyaset üzerine yapılan araştırmalarda devletin geleneksel olarak toplumun tarafsız bir çatışma yöneticisi ve siyasi düzenin garantörü olarak gören bir anlayışla ele alınmasına yol açmıştır (Stohl, 2008a: 6). Devleti bir toplumsal sözleşmenin etrafında insanlığa barış getirebilecek ve karşılıklı yıkımı önleyecek düzenleyici bir kurum olarak tanımlayan Hobbes ve Rousseau gibi Aydınlanmacı düşünürlerin görüşlerine kadar uzanan bu anlayış, güvenlik vaadinden dolayı onu saygı duyulması gereken aşkın/yüce bir varlık olarak algılanmasına da yol açmıştır (Bushnell vd., 2019: 7). Dolayısıyla bu anlatıda devlet, otoritesinin meşruiyetini, vatandaşları arasında kolektif eylemi teşvik etme gücünden alır. Devletle, şiddetin yönetimi arasında kurulan bu ilişki, şiddet kullanma hakkının yegâne sahibi olarak devleti işaret eder. Bu Weberyen egemenlik kavramı, devlet dışı şiddetin tamamen meşruiyet dairesinin dışında bırakılmasına dayalı bir ortodoksiyi besler (Braysher, 2011). Dahası meşru şiddet, devlet yetkilileri tarafından uygar, demokratik ve liberal kavramlarla tasavvur edilirken, gayri meşru devlet dışı şiddet barbarca, sebepsiz, ayırım gözetmeyen terimlerle anılır ve dışlanır (Rupka ve Baggiarini, 2018, 5). Dolayısıyla liberal demokrasiler, devletin meşru şiddet tekeli kullanma haklarına potansiyel bir olumsuz etki oluşturabilecekleri gerekçesiyle, bilim insanlarının devlet terörü araştırmalarını bastırmaktadır (Jones ve Smith, 2009).

Hülasa, terörizm etiketinin güçlü normatif çağrışımlar yaptığı, devletin terörle mücadele iddiası altında şiddetin hedefi olanları koruduğuna yönelik siyasi projeyi sahiplenmesi göz önünde bulundurulmalıdır (Jackson, 2011: 126). O halde

devlet terörü kavramı bünyevi olarak pek çok insan açısından mantık dışıdır. Bir başka deyişle sezgisel olarak doğru sanılana aykırıdır. Dahası terörizmin ne olduğuna ve terörün kimler tarafından uygulandığına dair genel kabul görmüş anlayışla çatışır. Üstelik devlet egemenliği hakkındaki veya devletin meşru şiddet tekeline yönelik yerleşik kamusal anlatılarla da çelişir. Devlet dışı failerin aksine devletin, milli çıkarları korumak amacıyla -hele ki ulusun güvenliği tehlikedeysen- meşru olarak şiddet kullanabileceği pek çok kişi tarafından onaylanır. Ancak genel kabul gören bu bakış açısı, devletin uyguladığı şiddetin son derece dar bir çerçeveye oturtulduğunu göz ardı etmektedir (Jackson, 2014: 138).

Zira terör kelimesini akıllara gelen birçok anlamdan ziyade tek bir anlamla ilişkilendirmek belirli siyasi çıkarlarda kök salmış bir ideolojiye işaret eder. Bu anlam baskın hale geldikçe, bir alternatifinin olabileceğine dair her türlü fikir kaybolmakta ve kavram tamamen tek boyutlu bir hal almaktadır. Dolayısıyla herkesçe kabul edilir hale gelen kalıplaşmış kullanım, terimin içerik olarak zayıflamasına ve tek yanlılığına işaret etmektedir (Aksan ve Bailes, 2014: 11).

Akademik Özgürlüklerin Sınırlılığı

Konuyla ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer nokta, terörizm teriminin şu anda mevcut uluslararası ve ulusal siyasi yapılarda, akademi ve daha geniş kültürdeki baskın tanımı göz önüne alındığında, bilim insanlarının marjinalleşmeyi göze alamadan eleştirel bir araştırma yürütemeyecekleri gerçeğidir. Başka bir deyişle terörizme yönelik hâkim yaklaşımlar ve genel geçer söylemlerin dışında bir akademi mevcut olmadığı gibi, kamu politikalarının söylemleri hâlihazırda akademik araştırmalara hâkimdir (Jackson, 2011: 127). Zira hükümetler toplumun terörizm hakkında konuşurken nasıl bir dil kullanacağı ve terörizm deyince ne anlayacağını etkili bir biçimde kontrol altında tutmaktadır. (Jackson, 2014: 136)

Terörizmin toplumsal olarak devlet merkezli bir açıdan kavramlaştırıldığı ve terörizm araştırmalarının kurumsal olarak öncelikle terörizmle mücadeleye yöneldiği bir ortamda, devlet terörizmine yönelik tarafsız ve objektif bir bakış açısında bulunmak çok zordur. Bu bakımdan akademik eğitimle ilgili en önemli meselelerden birinin eleştirel analiz eksikliği olduğu hatırlanmalıdır. Nitekim temel varsayım ve fikirleri veya toplumun mevcut yapısını sorgulamayı öğreten çok az akademik kurum olduğu göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan durum, öğrencilere terörü devlet merkezli, sorun çözme odaklı bir çerçevede ele almaya ve kabul etmeye teşvik etmektedir. Dolayısıyla hâkim müfredat, terörizmle ilgili mevcut bilgi ve pratiklerin yeniden üretilmesine ve politika tavsiyesini araştırmaların birincil hedefi haline getiren düşünce sistemlerinin

sürdürülmesine yol açmaktadır. Böylece devlet terörü gibi araştırmaların terörizm eğitiminde asıl odak noktası olarak ele alınmasının önü kesilmektedir (Jackson, 2014: 140,143).

Bunun sonucunda terörizm disiplinin çalışılma ve öğretilme biçimleri, terörün yalnızca devlet dışı bir şiddet biçimi olduğu anlatısını hegemon haline getirmektedir. Çünkü belli bir araştırma alanı kendisine bir odak noktası geliştirince, müstakbel araştırmacılar da aynı yaklaşımlar çerçevesinde eğitilip aynı paradigmaları benimseyecek şekilde yetiştirilirler ve böylece kemikleşme ve kurumsallaşma süreci başlamış olur. Hâkim yaklaşım kalıcı bir sosyal yapı halini alır ve bu yapıyı değiştirmek son derece zordur (Jackson, 2014: 136). Böylece terörizm araştırmalarındaki baskın bilgi biçimleri, bilinen ancak örtülenmek istenen diğer bilgileri maskeleymektedir. Bu, devlet dışı terörizme odaklanmanın disiplin adına en uygun araştırma gündemi olduğu bilgisini yaymaktadır (Jackson, 2012: 13). Terörizm araştırmalarında devlet terörizmi kavramına yönelik bu sessizlik ve ön yargı, ideolojik olarak belirli bir tür siyasi bilgiyi inşa etme işlevi görmektedir. Zira bilginin ve onu üretmenin asla tamamen tarafsız bir pratik olmadığını, teorinin daima birileri ve bir şey için işlediğini (Cox, 1981) göz önüne aldığımızda, devlet terörü üzerindeki sessizliğin egemen iktidar yapılarını somutlaştırdığı ve belirli elitlerin hegemonik projelerini mümkün kıldığını öne sürebiliriz (Jackson, 2008: 378) Ayrıca bu tutum, bir yandan muhalif grupların şiddet içermeyen eylemlerini ve meşru şikâyetlerini görmezden gelmeye, diğer yandan terörizm fenomenine yönelik akademik ve toplumsal kavrayışlarımızı zayıflatan bir bakış açısına neden olmaktadır.

Devlet terörüne yönelik sessizliğin bir diğer nedeni, bilim insanlarının çalıştıkları kurumlar tarafından konuyu göz ardı etmeleri için bastırılmalarından kaynaklanmaktadır (Blakeley, 2007). Jones ve Smith (2009: 293) bunun özellikle Batılı liberal devletlerin giderek artan otoriterleşme pratiklerinden biri olduğunu belirtirken Wright (2019: 205), devlet meşruiyetini zedeleyecek bir literatürün oluşumunun özellikle akademik çevrelerde bastırılmasının bilim adamlarının devletin eylemlerini eleştirel olarak analiz etme ve devlet terörü kavramına eğilme yeteneklerini ihlal ettiğini öne sürmektedir. Konuyla ilgili olarak alandaki akademisyenlerle yaptığı mülakatında Wright (2019: 210) araştırmacıların çalıştığı kurumla olan iş ilişkisine zarar verebileceği gerekçesiyle devlet terörizmi hususunda çalışma yapamadıklarını tespit etmiştir. Wright, çalışmasında özellikle devlet üniversitelerindeki akademisyenlerin, mesele üzerinde devletle oluşabilecek çıkar çatışmasından dolayı finansman sağlamada sıkıntılar yaşayabileceğini gerekçe göstererek, terörizm araştırmalarını devlet merkezli bir yaklaşıma konumlandığını göstermiştir.

Buradan hareketle akademisyenlerin çalışmalarının amacı yerleşik güç ilişkilerine meydan okumak bir yana terör sorununu bu kurumların sunduğu perspektif bağlamında ele almakla sınırlandırılmakta olduğu yorumu yapılabilir (Blakeley, 2007; Jackson vd., 2011). Çünkü çoğu üniversitenin kamu kaynaklarıyla kurulmuş kurumlar oluşu, akademisyenlerin ise topluma fayda sağlayacak araştırmalar yapması için istihdam edilmiş kişiler olarak görülüşü, yapılmakta olan araştırmaların yerinde olup olmadığını ve nelerin tabu olduğunu belirleyen sadakat normlarının göz önünde bulundurulmasını gerektirir. Bu bakımdan, akademisyenlerin “devlet terörizmi” gibi eleştirel bir araştırma yürütmesi hem kariyerleri açısından bir risk teşkil etmekte hem de maddi destek ve fon sağlanması açısından son derece zor bir çaba olarak görülmektedir (Jackson, 2014:138). Dolayısıyla terörizm çalışmalarında eleştirel yaklaşımların bir tabu olarak görülmesi ve “meşru” bilginin ancak devlete sadık bir anlatıyla inşa edilmesi şaşırtıcı bir sonuç değildir. Bu bakımdan terörizm için üretilen belirli bir dizi baskın bilgi, sürekli olarak yeniden üretilmeye mahkûm edilmiştir.

Bu bakımdan entelektüel üretim yapıları bu bakımdan ciddi bir engel teşkil etmektedir. Devlet terörizmi konusunun peşinden ancak terörizm araştırmalarının faaliyet yapısının dışında kalan akademisyenler gidebilmektedir. Fakat onlar dahi belirli bir dışlanma riskiyle karşı karşıyadır. Bu dışlanma, çeşitli akademik tartışmaların dışında bırakılmaktan, politika tavsiyelerine yapılabilecek katkılarının göz ardı edilmesine kadar geniş bir boyutta olabilir. Böyle bir durumda devlet terörizmini araştıran bir uzman, ana akım ulusal gazetelerde yazamaz, önemli tartışmaların olduğu haber programlarına katılamaz ve çeşitli konularda görüş bildirmek ya da tavsiyede bulunmak için hükümet kuruluşlarının danışma ortamlarına çağırılmaz. Dahası büyük önem taşıyan konferanslara konuşmacı olarak katılamaz, ana akım dergilerde ya da büyük yayınevlerinde makalelerinin, kitaplarının yayınlanması reddedilebilir. Hatta bu dışlama, meslektaşlarının çalışmalarına atıfta bulunmamasına ve uzmanlığının medya tarafından göz ardı edilmesine kadar varabilir. Dolayısıyla devlet terörizmi tartışmasına girişenler, ana akım akademik çevrelerde yürütülen bilimsel faaliyetlerin çoğunlukla dışında bırakılırlar (Jackson, 2014; Jackson, 2008).

Nihayetinde istenen durum, akademisyenlerin devlete hizmet ederken devlet terörü olasılığını bilinçli olarak görmezden gelmesidir. Gramsci'nin organik entelektüel nosyonunu hatırladığımızda devlete kurumsal, finansal ve düşünsel anlamda bağlı olan terörizm araştırmacıları, böylece hâkim ideolojik yapıların ve hegemonya süreçlerinin bir parçası haline gelir (Jackson, 2014: 141). Çünkü terörizmle ilgili araştırmalar, eleştirel analizlere tabi tutulmak yerine, devletin terörle mücadelede meşruiyetini doğrulamak için kullanılmaktadır (Wright, 2019: 209).

Blakeley (2007: 233)'e göre bilim insanlarının devlet terörü kavramını eleştirel olarak analiz edebilmeleri için, öncelikle terörizm terimini özgürce kullanabilmeleri gerekir. Bunun için eleştirel yönelimli bilim insanlarının terörizm terimini geri almaları ve onu iktidarın hizmetindeki bir siyasi araçtan ziyade analitik bir araç olarak kullanmaları elzemdir. Zira devlet terörünü incelemek, akademisyenlerin aktör temelli bir analizden eylem temelli analize geçmelerine izin vermenin faydalarını sunar ve potansiyel olarak daha önce düşünülmeyen sonuçları üretmeye fırsat verir (Wright, 2019: 210). Bu nedenle terörizmin ideolojik olarak motive edilmiş politika yapıcılara veya onlarla müttefik propagandacı akademisyenlere terk edilmemesi için, konuya yönelik genel geçer doğruları yapıları söküme uğratacak bir perspektife ihtiyaç vardır (Jackson 2011: 127). Çalışmanın müteakip bölümünde terörizm araştırmalarında devlet terörizmine yönelik sessizliklere ve sonuçlarına değinilmeye çalışılacaktır.

4. TERÖRİZM ARAŞTIRMALARINDA DEVLET TERÖRİZMİNE YÖNELİK SESSİZLİKLERİN SONUÇLARI

Terörizm araştırmalarının -önceki bölümde değinilen- bir dizi sebepten kaynaklı devlet merkezli doğası, terörizmin sadece devlet dışı aktörler tarafından sivillere veya savaştı olmayanlara yönelik bir şiddet biçimi olduğu fikri gibi yaygın yanlış kanıları beslemiştir (Jackson, 2011: 116). Dolayısıyla literatür, neredeyse tamamen devlet dışı terörizm biçimlerine odaklanmış ve istisnalar dışında, Batılı devletler ve müttefikleri tarafından yürütülen devlet terörü eylemleri de dahil olmak üzere, devlet terörizmi veya baskısını daha geniş bir şekilde incelemekte büyük ölçüde başarısız olmuştur (Raphael, 2009; Jackson, 2009; Blakeley, 2008; Jackson, Breen-Smyth ve Gunning, 2009). Nitekim geleneksel terörizm araştırmaları dâhilinde teröre devlet desteği ya da doğrudan devlet terörizmi hakkında hala çok az kaynak bulunması, konunun akademiye bir tabu olarak görüldüğüne işaret etmektedir (Jackson, 2014: 139). Öyle ki Silke (2004: 206)'nin çalışması, 1990-1999 yılları arasında politik şiddet ve terörizm üzerine yapılan 104 araştırmanın yalnızca ikisinin devlet terörizmine odaklandığını göstermektedir. Keza önde gelen terörizm araştırmacılarından Schmid ve Jongman (1988)'in, konuyla ilgili daha önce yaptığı alan yazın taraması ve başvurduğu uzman görüşlerinden oluşan "Political Terrorism" adlı bibliyografya niteliğindeki kitabında, 50 terör uzmanından yalnızca birinin devlet terörüyle ilgili özgün veriler sağladığı ortaya koyulmuştur. Her ne kadar eserin üzerinden uzun bir süre geçmiş olsa da devlet terörizmi üzerine yönelik suskunluk, literatürde bilinçli bir biçimde devam eden bir eğilimdir. Nitekim 11 Eylül saldırılarından sonra terörizm üzerine yapılan çalışmalarda önemli bir artış olmasına karşın devlet terörizmi konusunun yeterince işlenmediği görülmektedir (Koncagül, 2021; Jackson, 2014: 136). Burnett ve Whyte (2005: 9), terörizmin ana akım akademik araştırmalarını

şekillendiren dergilerden biri olan “Terrorism and Political Violence” üzerinde yaptıkları incelemede, yayınlanan makalelerde meşru şiddetin yalnızca devletten devlete yapılan saldırıları kapsadığını, dahası devlet terörizminin ABD veya Batı Avrupa ülkeleri ile müttefik olmayan sözde haydut devletlerle sınırlı olduğunu tespit etmişlerdir.

Geleneksel terörizm çalışmalarının dışındaki bazı bilim insanlarının terörizme dair giriş seviyesindeki kitaplarında “devlet terörizmi” tartışması ele alınmış olsa da bu konu, çoğunlukla ancak bir alt başlıkla sınırlı olacak şekilde incelenmiştir. Dahası bu ders kitapları devlet terörizmi konusunu sadece Fransız Devrimi’nde ortaya çıkan haliyle, Nazi ve Sovyetler dönemiyle ve devlet dışı aktörlere devlet sponsorluğu konularıyla ele almaktadır. Bu metinlerde Batılı liberal demokrasilerin ya da İsrail’in başvurduğu devlet terörizmine yönelik genel bir sessizlik hali vardır (Jackson, 2008: 380-381).

Blakeley (2007: 228-229), devlet terörizminin terörizm çalışmaları içindeki bilimsel tartışmalarda bariz yokluğunun üç ana nedeni olduğunu öne sürer. Bunlardan birincisi ana akım terörizm araştırmalarında uygulanan metodoloji, ikincisi uzmanların devletle olan kurumsal ilişkileri, üçüncüsü ise uluslararası ilişkiler disiplininde dış politikaya yönelik normatif yaklaşımların açık bir biçimde marjinalleştirilmesidir. Assumpção (2019), ise terörizm çalışmalarının aktör temelli hareket ettiği ve devlet dışı aktörler aleyhine belirli önyargıları taşıdığını dile getirmiştir. Wright (2019:207), bazı akademisyenlerin devlet terörü olasılığını ön yargıdan değil fakat devlet şiddetinin terörizmle tam olarak uyumlu olmadığı ve devletlerin eylemlerinin terörle tam olarak bağdaşmadığına inandıkları için tartışmadıklarını öne sürmüştür. Ayrıca baskı ve insan hakları ihlalleri ve devlet terörü eylemlerinin uluslararası hukukta zaten sınırlandırıldığından dolayı yeni yasal ve analitik kavramlar gerektirmediğini savunanlar vardır (Jackson vd., 2011:180). Keza Walter Laqueur gibi ana akım terörizm uzmanları, devlet terörizminin terörizm çalışmasına dâhil edilmesinin terörizmin araştırılmasını imkânsız hale getireceğini, çünkü bunun yalnızca ABD dış politikasını değil, Hitler ve Stalin’i de kapsayacak görgül çalışmaları gerektirdiğini; dolayısıyla da bunun mümkün olmadığını belirtmiştir. Nihayetinde Laqueur (2003:140), her ne kadar devlet terörizminin devlet dışı terörizmden çok daha fazla insanı öldürdüğünü ve maddi-sosyal yıkıma neden olduğunu kabul etse de devlet dışı aktör terörizmine odaklanmayı tercih etmiştir. Stohl (2012: 45), ise devlet dışı terörizme olan yoğunlaşmaya, küresel siyasi ve hukuki mimarinin devletçi örgütlenmesi, akademik disiplinlerdeki kısıtlamalar, 1960’lardaki ayaklanmacı hareketlerin yükselişinin disiplinin kurucu ögesi oluşu ve bilim insanlarının karar alıcılarla örtüşen çıkarlarını gerekçe göstermiştir.

Bu bağlamda devlet terörizmi konusunda literatürdeki sessizliğin nedeni, terörizm çalışan bilim adamlarının terörü yalnızca devlet dışı bir şiddet biçimi olarak tanımlamaları ve dışlamalarından kaynaklanmaktadır. Bu konuda Jackson (2008, 381), Hoffman (2017: 64)' ın “terörizmin ulus altı bir grup veya devlet dışı bir aktör tarafından gerçekleştirilen şiddet biçimi olduğu” yönündeki tanımının, ABD Dışişleri Bakanlığı'nın terörizm tanımıyla⁸ son derece uyumlu olduğuna işaret etmiştir. Jackson (2009: 79), söz konusu tutumun, terörizm araştırmalarında devlet dışı terörizmin devlet terörizminden çok daha büyük bir güvenlik tehdidi olduğu yönündeki baskın bilgiyi pekiştirmek ve terörle mücadeledeki hataların bizzat devlet terörizmine dönüştüğünü gizlemeyi amaçlamak olduğunu vurgulamıştır. Gerçekte de literatürün ABD'nin terörle mücadele kampanyalarında devlet terörizmine varan uygulamalarını eleştirmeden kabul ettiği ve desteklediği görülmektedir (Raphael, 2009: 60).

Bu noktada Teröre Karşı Savaş'tan önce de Batı'nın terörizme karışmasının uzun ama genel olarak göz ardı edilen bir tarihi olduğu hatırlanmalıdır. Nitekim İngiltere, Fransa, Almanya, Portekiz ve ABD gibi sömürgeci güçler tarafından devlet terörünün dünyanın birçok ülkesinde bir yönetim ve sosyal kontrol biçimi olarak yaygın biçimde kullanılması bunun örneklerini temsil etmektedir. Yine İkinci Dünya Savaşı sırasında sivillere yönelik bombalamalar, Soğuk Savaş sırasında Latin Amerika'daki paramiliter gruplara verilen destekler, İsrail'in Lübnan ve işgal altındaki Filistin topraklarında halka karşı işkence ve yargısız infaza varan şiddet uygulamaları gibi... (Jackson, 2008: 385) Dolayısıyla Jackson (2009)'a göre devlet dışı terörizm sorununa öncelikli olarak odaklanma, Batı'nın uzun süredir devam eden “geçmişinden uzaklaşma ve onu inkâr etme” işlevine hizmet etmektedir. Bu bakımdan ana akım terörizm bilgisine dayalı söylem, temel varsayımların, anlatıların ve bilgi üreten uygulamaların toplumdaki mevcut güç yapılarını ve belirli hegemonik politik pratikleri meşrulaştırma işlevi görmesi açısından son derece ideolojiktir. Bu tutum Batı'nın terörizm yaftasını kendi şiddet eylemlerinden alıp, devlet dışı aktörlere atfetme ihtiyacına yönelik kavramsal düzenlemenin bir yansımasıdır. Terörizmi hükümetlere meydan okuyan devlet dışı failerle sınırlamak, devleti terörist sıfatından kurtarır. Bu yeniden tanımlama, güçlüye teröristi dilediğince adlandırma olanağı verir (Herman ve Sullivan, 1999: 66). Esasen Batı'daki ana akım çağdaş yazarlar, devlet dışı terörizm üzerine yoğunlaşsa da çoğu, bu isyancı grupların bazılarını hem Batı hem de Doğu bloğundan değişen derecelerde destek verildiğinin farkındadır (Sproat, 1991: 20).

⁸ ABD yasalarına göre terör, “ulus-altı gruplar veya gizli ajanlar tarafından, gayri muharipler hedef alınarak gerçekleştirilen kasti ve siyasi bir şiddet biçimidir.” Nitekim Dışişleri Bakanlığı ve CIA'nin terör hakkındaki resmî açıklamaları bu tanıma dayanır. Burada en can alıcı nokta, ABD yasalarının terörizmi “ulus-altı gruplar ve “gizli ajanlar” ile sınırlı tutarak devlet terörizmini dışarda bırakmasıdır (Aksan ve Bailes, 2014: 13).

Ancak hegemonik siyasi gerekçeler, devlet terörizmine karşı suskunluğu yaygınlaştırmaktadır.

Terörizm araştırmalarında görülen devlet terörizmine yönelik suskunluğa bir diğer itiraz antropoloji disiplinininden gelir. Her ne kadar antropologlar terörizm hakkında doğrudan yayımlar yapmamış olsa da konuyla ilgili resmi perspektifleri ve tanımları eleştirmişlerdir. Bu eleştirilerden biri de devlet terörizminin etraflı bir biçimde ele alınmaması üzerinedir. Onlara göre devlet şiddeti, terörizmin ana biçimlerinden biridir ve devlet egemenliği ile terör dinamiklerinin etnografik ve karşılaştırmalı analizleri üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir (Sluka, 2009: 139). Ancak özellikle medyada terörizm kural olarak tamamen bir devlet dışı aktör faaliyeti olarak yansıtılmaktadır. İsyancı ve ayaklanmacı gruplar tarafından yapıldığında daima terörizm olarak mahkûm edilen eylemler, ordu ya da güvenlik güçleri eliyle gerçekleştirdiğinde “güvenlik nedeniyle ve tehditleri savuşturmak adına, meşru amaçlar doğrultusunda yapıldığı” savunmasıyla karşılaşılr (Primoratz, 2004: 69). Kitle iletişim araçlarında terör ve terörizmle mücadelenin, iyi ile kötü, aydınlık ve karanlık, medeniyet ve anarşi arasında verilen destansı bir mücadele olarak sunumu da bunda etkilidir. Bu bakımdan retorik olarak, politik şiddet hareketlerine yönelik devletlerin yanı sıra kitle iletişim araçları tarafından yürütülen aleyhte propagandanın rolü de önemlidir.

Söylemde devlet terörizmi konusundaki bu yaygın sessizlikle beraber, özellikle birçok terörizm araştırmacısının devlet eylemlerini terörizm olarak tanımlamaması, aslında devletler için muhaliflerine ve vatandaşlarına karşı şiddet kullanmak için de otoriter bir akademik gerekçe işlevi sunmaktadır. Başka bir deyişle devlet terörizmi olasılığını akademik bilgiye kapatmak ve karartmak, siyasi otoritenin sivillere karşı şiddet uygulamalarına daha fazla alan sağlamanın da bir yoludur (Jackson, 2009: 78). Bu noktada Jackson (2008: 373), akademik söylemde devlet terörizminin sınırlı bir biçimde ele alınışını, devletlerin belirli hegemonik projelerini teşvik etme, iç ve dış politikalarını meşrulaştırıcı bir kamusal söylemle inşa etme ve dikkatleri devlet şiddetinden uzaklaştırma işlevi gördüğünü ileri sürmektedir.

5. SONUÇ

Devlet terörizmi, devletlerin vatandaşlarına, siyasi muhaliflerine ya da belirli bir dini-etnik azınlığa yönelik olarak içeride uyguladığı bir şiddet biçimi olduğu kadar, dış politikada stratejik çıkarlarını sürdürmek adına da başvurduğu hukuk dışı baskı, sindirme ve korku pratiklerine verilen addır. Nitekim çalışmada ele alındığı üzere terörizm teriminin soy kütüğü, bu şiddet biçiminin devlet dışı aktörler kadar devletler tarafından da kullanılagelen bir eylem olduğu bilgisini

sunmaktadır. Ancak terörizm çalışmalarında araştırmacıların pek çoğunun meseleyi devletle münhasır ilişkisiyle birlikte ele almaktan kaçındığı görülmektedir. Bu bağlamda uzmanlar tarafından, terörizm araştırmalarında devlet terörizmine yönelik yaygın bir sessizliğin olduğu vurgulanmıştır.

Çalışmada terörizm araştırmalarında var olan belirli ortodoksiye tepki olarak ortaya çıkan ETC'nin perspektifi temel alınarak, alandaki devlet terörizmine yönelik sessizliklerin nedeninin, devlet merkezli ontoloji olduğuna dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla makalede terörizm araştırmalarının devleti verili, doğal bir fenomen olarak güvenliğin birincil referans nesnesi konumunda görmesinin, terörizm araştırmalarında devlet terörizmi konusuna yönelik sessizliklerin esas nedeni olduğu ortaya konulmuştur.

Terörizm araştırmalarının devlet merkezli olarak yürütülmesinin ise belirli başlı altı nedeni olduğuna değinilmiştir. Bunlardan ilkinin ayaklanmacı, devrimci politik şiddet hareketlerinin 1960 ve 1970'li yıllar boyunca Batılı devletler tarafından bir varoluşsal tehdit olarak algılanması, bu tehdidin de akademi-politika-medya üçgeninde oluşturulan belirli bir terörizm söylemi etrafında devletçi bir bakışla savuşturulma çabası olduğuna işaret edilmiştir. Dolayısıyla akademik bir disiplin olarak terörizmin doğuşunun özel bir tarihsel sürece denk gelişi ile bu disiplinin hâkim devletçi söyleminin, devlet altı gruplardan yukarıya doğru yöneltilen şiddet hareketlerini gayrimeşrulaştırması arasında bir paralellik olduğu vurgulanmıştır.

İkinci faktörün disiplinin ortaya çıktığı Soğuk Savaş şartlarındaki realist güvenlik paradigması olduğu, dolayısıyla alanın perspektifini büyük ölçüde geleneksel güvenlik anlayışının şekillendirdiği vurgulanmıştır.

Devlet merkezli ontolojinin bir diğer gerekçesi olarak, terörizm disiplinin doğuşundan itibaren devletle müttefik bir terörizm uzmanlığının yükselişine dikkat çekilmiştir. Disiplindeki yöntemsel sorunlarla paralel yürüyen bu olgunun araştırmacıların tarafsızlığına gölge düşürdüğüne ve meseleye objektif bir bakışı sınırlandırdığına değinilmiştir. Bu noktada uzmanların devletten edindikleri ikincil verilere aşırı bağımlı bir araştırma süreci yürüterek, yöntemsel olarak sınırlı metotlarla meseleye yaklaşımlarının, devlet merkezli bir anlatıya hapsolmelerinde bir etken olduğu tespit edilmiştir.

Bir diğer etken olarak pek çoğu devlet kurumlarına danışmanlık yapan ya da hükümetlerin güdümündeki araştırma/düşünce kuruluşlarında çalışan uzmanların, meseleye problem çözücü bir perspektifle yaklaşımları gösterilmiştir. Disiplini terörizmle mücadele odaklı bir gündeme hapseden bu faktör, devlete şiddet karşısında sorun çözücü aşkın bir rol atfetmiştir. Burada devletçi ve

güvenlikçi bir statükoyu sürdürmek adına, terörizmi sadece devlete yöneltilmiş bir gayri meşru şiddet biçimi şeklinde tanımlama girişiminin, devlet yerine sürekli olarak devlet dışı aktörlere odaklanan bir politik şiddet anlatısı oluşturduğuna vurgu yapılmıştır.

Beşinci olarak devlete terörizm konusunda istisnai ve merkezi bir rol atfetmeye yol açan, şiddetin meşruluğu üzerine devlet ve devlet dışı aktör arasındaki zıtlık tartışılmıştır.

Altıncısı, toplumsal önyargı ve tabular, eleştirel analiz eksikliği, akademik kısıtlamalar vs. dolayı bağımsız bir araştırma programı yürütülememenin de meseleye yönelik devletçi bakışı yeniden ürettiği vurgulanmıştır.

Son olarak terörizm salt devlet dışı bir şiddet biçimi değildir. Terörizmin tanımının aktöre göre değil eyleme göre yapılması gerektiği ortadadır. Dolayısıyla istihbarat operasyonları da dâhil olmak üzere, terörizmle mücadele adı altında devletin terörizme verdiği yanıtlarda ortaya çıkan hatalara, sivil özgürlükleri kısıtlayan pratiklere, işkence gibi insan hakları ihlallerinin karşılaştırmalı ve tarihsel açıdan incelenmesine büyük ihtiyaç vardır. Bunun içinse her şeyden önce meselenin tarafsız ve önyargısız bir bilimsel perspektifle ele alınması elzemdir.

KAYNAKÇA

Açıkmeşe, Sinem Akgül (2014), “Güvenlik, Güvenlik Çalışmaları ve Güvenikleştirme”, Balta, Evren (Der.), Küresel Siyasete Giriş, (İstanbul: İletişim Yayınları): 241-256.

Afxentiou, Afxentis (2018), The Politics and Ethics of Drone Bombing in its Historical Context (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (Brighton: University of Brighton).

Agamben, Giorgio (2020), Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Beden (İstanbul: Ayrıntı Yayınları) (Çev. İsmail Türkmen).

Aksan, Cihan ve John Bailes (2014), “Giriş”, Aksan, Cihan ve John Bailes (Haz.), Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler (İstanbul: Metis) (Çev. Serap Arslanpay): 11-44.

Assumpção, Clara (2019), “A Critical Analysis of The Exclusion of the State in Terrorism Studies”, <https://www.e-ir.info/2019/10/23/a-critical-analysis-of-the-exclusion-of-the-state-in-terrorism-studies/> (20.11.2021).

Avcı, Engin ve Cenker Korhan Demir (2017), “Terörizm Çalışmaları: Türkiye’deki Araştırmalara İlişkin Betimsel Bir Analiz”, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 13 (26): 1-44.

Baylis John, Steve Smith ve Patricia Owens (2021), Küreselleşen Dünya Siyaseti: Uluslararası İlişkilere Giriş (İstanbul: Küre Yayınları).

Beyribey, Tuncer (2021), Türkiye’de Terörle Mücadelenin Biyopolitikası ve Mediko-Politik Metaforlar (1973-1991) (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (İstanbul: Marmara Üniversitesi).

Blakeley, Ruth (2007), “Bringing the State Back into Terrorism Studies”, European Political Science, 6 (3): 228-235.

Blakeley, Ruth (2008), “The Elephant in the Room: A Response to John Horgan and Michael Boyle”, Critical Studies on Terrorism, 1 (2): 151-165.

Blakeley, Ruth (2009), State Terrorism and Neoliberalism (New York: Routledge).

Blakeley, Ruth (2010), “State Terrorism in the Social Sciences: Theories, Methods and Concepts”, Jackson, Richard, Eamon Murphy ve Scott Poynting (Der.) Contemporary State Terrorism: Theory and Practice (Abingdon: Routledge): 12-27.

Blakeley, Ruth (2012), “State Violence as State Terrorism”, Breen-Smyth, Marie (Der.), The Ashgate Research Companion to Political Violence (London: Routledge): 63-78.

Blakeley, Ruth ve Raphael Sam (2016), “Rendition in the “War on Terror””, Jackson, Richard (Der.), Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies, (Abingdon: Routledge): 383-401.

Bonditti, Pierre (2017), “Violence and Modern International: An Archaeology of Terrorism”, Bonditti, Pierre Didier Bigo ve Frank Gros (Der.), Foucault and Modern International (New York: Palgrave Macmillan): 155-173.

Booth, Ken (2012), Dünya Güvenliği Kuramı (İstanbul: Küre Yayınları) (Çev. Çağdaş Üngör).

Bowie, Neil G. (2021), “40 Terrorism Databases and Data Sets: A New Inventory”, Perspectives on Terrorism, 15 (2): 147-161.

Bushnell, P. Timothy, Shlapentokh, Vladimir, Vanderpool Christopher ve Jeyaratnam Sundram (2019), “State Organized Terror: Tragedy of the Modern State”, P.T. Bushnell, P. Timothy Vladimir, Shlapentokh, Christopher

Vanderpool ve Jeyaratnam Sundram (Der.), *State Organized Terror: The Case of Violent Internal Repression* (Abingdon: Routledge): 3-22.

Braysher, Neil. (2011), "Sovereign States and State Terrorism", <https://www.e-ir.info/pdf/11687> (20.11.2021).

Breen-Smyth, Marie (2009), "Subjectivities, 'Suspect Communities', Governments, and the Ethics of Research on 'Terrorism'", Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 194-215.

Burnett, Jonny ve Whyte, David (2005), "Embedded Expertise and the New Terrorism", *Journal of Crime, Conflict and Media*, 1 (4): 1-18.

Butler, Judith. (2004), *Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü* (İstanbul: Metis) (Çev. Başak Ertür)

Cox, Robert (1981), "Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory", *Millennium: Journal of International Studies*, 10 (2): 126-155.

Çona, Ömer (2022), "Terörizm Çalışmalarında Eleştirel Bir Dönüş: Eleştirel Terörizm Çalışmaları ve Türkiye'deki Terörizm Çalışmalarına Yansımaları", *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1 (1): 153-186.

Demir, Cenker Korhan (2020), "Stratejinin Bakış Açısıyla Terörizm", Karaosmanoğlu, Ali L. ve Ersen Aydın (Der.), *Strateji Düşüncesi: Kuram, Paradoks, Uygulama*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları): 283-312.

Ditrych, Ondrej (2014), *Tracing the Discourses of Terrorism Identity, Genealogy and State* (London: Palgrave Macmillan).

Erlenbusch-Anderson, Verena (2018), *Genealogies of Terrorism: Revolution, State Violence, Empire* (New York: Columbia University Press)

Espinoza, Marina (2018), "State Terrorism: Orientalism and the Drone Programme", *Critical Studies on Terrorism*, 11 (2): 376-393.

Fitzgerald, James (2016), "Critical Epistemologies of Terrorism", Jackson, Richard (Der.), *Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies*, (Abingdon: Routledge): 113-135.

Foucault, Michel (2019), *Hapishanenin Doğuşu* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları) (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay).

Gunning, Jeroen (2007), "A Case for Critical Terrorism Studies?", *Government and Opposition*, 42 (3): 363-393.

Herman, Edward S. ve Gerry Sullivan (1999), "İdeoloji ve Kültür Endüstrisi Olarak Terörizm", *Terörizm Efsanesi* (Ankara: Ayraç Yayınevi) (Çev. Bahadır S. Şener): 49-104.

Herman, Edward S. (2014), "Medyada Terör İmgesi", Aksan, Cihan ve John Bailes (Haz.), *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler* (İstanbul: Metis): 111-125.

Herring, Eric ve Doug Stokes (2011), "Critical Realism and Historical Materialism as Resources for Critical Terrorism Studies", *Critical Studies on Terrorism*, 4 (1): 5-21.

Hoffman, Bruce (2017), *Inside Terrorism* (New York: Columbia University Press)

Jackson, Richard (2007a), "The Core Commitments of Critical Terrorism Studies", *European Political Science*, 6: 244-251.

Jackson, Richard (2007b), "Language, Policy and the Construction of a Torture Culture in the War on Terrorism", *Review of International Studies*, 33 (3): 353-371.

Jackson, Richard (2007c), "The Case for a Critical Terrorism Studies", *European Political Science*, 6 (3): 1-25.

Jackson, Richard (2008), "The Ghosts of State Terror: Knowledge, Politics and Terrorism Studies", *Critical Studies on Terrorism*, 1 (3): 377-392.

Jackson, Richard (2009), "Knowledge, Power and Politics in the Study of Political Terrorism", Jackson, Richard, Marie-Breen Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 66-84.

Jackson, Richard (2011), "In Defence of 'Terrorism': Finding a Way Through a Forest of Misconceptions", *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 3 (2): 116-130.

Jackson, Richard (2012), "Unknown Knowns: The Subjugated Knowledge of Terrorism Studies", *Critical Studies on Terrorism*, 5 (1): 11-29.

Jackson, Richard (2014), "Terörizm Araştırmaları ve Akademi", Aksan, Cihan ve John Bailes (Haz.), *Güçlünün Silahı: Amerikan Devlet Terörü Üzerine Söyleşiler* (İstanbul: Metis): 136-150.

Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (2009), “Critical Terrorism Studies: Framing a New Research Agenda”, Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 216-236.

Jackson, Richard, Eamon Murphy ve Scott Poynting (2010), “Introduction: Terrorism, the State and the Study of Political Terror”, Jackson, Richard, Eamon Murphy, Scott Poynting (Der.), *Contemporary State Terrorism: Theory and Practice* (Abingdon: Routledge): 1-11.

Jackson, Richard, Lee Jarvis, Jeroen Gunning ve Marie Breen-Smyth (2011), *Terrorism: A Critical Introduction* (New York: Palgrave Macmillan).

Jarvis, Lee (2009), “The Spaces and Faces of Critical Terrorism Studies”, *Security Dialogue*, 40 (1): 5–27.

Jarvis, Lee (2016), “Critical Terrorism Studies After 9/11”, Jackson, Richard (Der.) *Routledge Handbook of Critical Terrorism Studies* (Abingdon: Routledge): 68-91.

Jarvis Lee. ve Michel Lister (2014), “State Terrorism Research And Critical Terrorism Studies: An Assessment”, *Critical Studies on Terrorism*, 7 (1): 43-61.

Jones, David Martin ve M.L.R. Smith (2009), “We’re All Terrorist Now: Critical or Hypocritical Studies on Terrorism?”, *Studies in Conflict & Terrorism*, 32 (4): 292-302.

Koncagül, İzzet (2021), “Terörizmin Unutulan Yüzü: Devlet Terörizmi”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 39: 323-353.

Laqueur, Walter (2003), *No End to War: Terrorism in the Twenty-First Century* (New York: Continuum Press).

Martin, Gus. (2017), *Terörizm: Kavramlar ve Kuramlar* (İstanbul: Adres Yayınları) (Çev. İhsan Çapcıoğlu ve Bahadır Metin).

Mearsheimer, John. (2002), “Through the Realist Lens: Conversation with John Mearsheimer by Harry Kreisler (08.04.2002)”, *Conversation with History Institute of International Studies*, <http://globetrotter.berkeley.edu/people2/Mearsheimer/mearsheimer-con0.html>

Ogunrotifa, A. Bayo (2012), “Research on Terrorism: An Overview of Theoretical Perspectives”, *Asian Journal of Research in Social Science & Humanities*, 2 (9): 11-27.

Örki, Armağan, Nurullah Arıkan ve Mehmet Aydın Tol (2021), “International Actorness Status of Terrorist Organizations in Terms of Classical Realism: Their Usage as an Instrument”, *insan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10 (3): 2641-2659.

Özmkas, Utku (2021), *Biyopolitika: İktidar ve Direniş* (İstanbul: İletişim Yayınları)

Primoratz, Igor (2004), “State Terrorism and Counterterrorism”, Meggle, Georg, Andreas Kemmerling ve Mark Textor (Der.), *Ethics of Terrorism & Counter-Terrorism* (Berlin: De Gruyter): 69-82.

Ranstorp, Magnus (2009), “Mapping Terrorism Studies After 9/11: An Academic Field of Old Problems and New Prospects”, Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 13-33.

Raphael, Sam (2009), “In the Service of Power: Terrorism Studies and US Intervention in the Global South”, Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 49-65.

Richmond, Oliver. P. ve Franks, Jason (2009), “The Impact of Orthodox Terrorism Discourses on the Liberal Peace: Internalisation, Resistance or Hybridisation?”, *Critical Studies on Terrorism*, 2 (2): 201-218.

Rupka, Sean ve Baggiaarini, Bianca (2018), “The (non) Event of State Terror: Drones and Divine Violence”, *Critical Studies on Terrorism*, 11 (2): 1-15.

Schmid, Alex. P. ve Albert. J. Jongman, (1988), *Political Terrorism: A New Guide to Actors Authors, Concepts, Data Bases, Theories, & Literature* (Amsterdam: Noth-Holland Publishing)

Schuurman, Bart (2020), *Research on Terrorism, 2007-2016: A Review of Data, Methods and Authorship*, *Terrorism and Political Violence*, 32 (5): 1011-1026.

Silke, Andrew (2001), “The Devil You Know: Continuing Problems with Research on Terrorism”, *Terrorism and Political Violence*, 13 (4): 1-14.

Silke, Andrew (2004), “The Road Less Travelled: Recent Trends in Terrorism Research”, Silke, Andrew (Der.), *Research on Terrorism: Trends, Achievements and Failures* (London: Frank Cass): 186-213.

Sluka, Jeffrey (2009), “The Contribution of Anthropology to Critical Terrorism Studies”, Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda* (Abingdon: Routledge): 138-155.

- Smith, Steve (2004), "Singing Our World into Existence: International Relations Theory and September 11", *International Studies Quarterly*, V.48: 499-515.
- Sproat, Peter Alan (1991), "Can the State Be Terrorist?", *Terrorism*, 14 (1): 19-29.
- Stampnitzky, Lisa (2013), *Disciplining Terror: How Experts Invented "Terrorism"* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Stohl, Michael (1984), "National Interests and State Terrorism in International Affairs", *Political Science*, 36 (1): 37-52.
- Stohl, Michael (1988), "States, Terrorism and State Terrorism: The Role of the Superpowers", Slatter, Robert O. ve Michael Stohl (Der.), *Current Perspective on International Terrorism* (London: Palgrave Macmillan).
- Stohl, Michael (2006), "The State as Terrorist: Insights and Implications", *Democracy and Security*, 2 (1): 1-25.
- Stohl, Michael (2008), "Old Myths, New Fantasies and the Enduring Realities of Terrorism", *Critical Studies on Terrorism*, 1 (1): 5-16.
- Stohl, Michael (2008), "The Global War on Terror and State Terrorism". *Perspectives on Terrorism*, 2 (9): 4-10.
- Stohl, Michael (2012), "State Terror: The Theoretical and Practical Utilities and Implications of a Contested Concept", Jackson, Richard ve Samuel Sinclair (Der.), *Contemporary Debates on Terrorism* (London: Routledge): 43-50.
- Stump, Jacob L. ve Dixit, Priya (2013), *Critical Terrorism Studies: An Introduction to Research Methods* (Abingdon: Routledge).
- Taşçier, Feysel (2008), *Siyasal Alanın Belirlenmesinde Şiddetin Rolü Üzerine Üç Görüş: Hannah Arendt, Michel Foucault ve Giorgio Agamben* (Yayımlanmamış Doktora Tezi) (Ankara: Hacettepe Üniversitesi).
- Timur, Kasım (2015), *Toplumsal Hareket Çalışmaları ve Siyasal Şiddet Analizi: Hamas Örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) (Adana: Çukurova Üniversitesi).
- Toros, Harmonie ve Gunning, Jeroen (2009), "Exploring a Critical Theory Approach to Terrorism Studies", Jackson, Richard, Marie Breen-Smyth ve Jeroen Gunning (Der.), *Critical Terrorism Studies: A New Research Agenda*, (Abingdon: Routledge): 87-108.
- Wright, Joshua (2019), "State Terrorism: Are Academics Deliberately Ignoring it?", *Journal of Global Faultlines*, 6 (2): 204-214.
- Zulaika, Joseba ve William Douglass (1996), *Terror and Taboo: The Follies, Fables, and Faces of Terrorism* (New York: Routledge).